

A System Dynamics-Based Model for Sustainability in the Digital Banking Industry

Mohsen Keramatpanah

PHD student in Industrial Management,
Department of Industrial Management, Faculty of
Management and Accounting, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

**Mohammad Taghi
Taghavifard ***

Professor, Department of Operations Management
and Information Technology, Faculty of
Management and Accounting, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Maghsoud Amiri

Professor, Department of Operations Management
and Information Technology, Faculty of
Management and Accounting, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Mehdi Shamizanjani

Professor, Department of IT Management, Faculty
of IT Management, University of Tehran, Tehran,
Iran

Abstract

Introduction

As the banking industry experiences rapid digitalization driven by emerging technologies and evolving customer expectations, the necessity of aligning digital transformation with sustainability imperatives has become increasingly evident. This shift transcends traditional financial performance and calls for banking institutions to engage with social and environmental responsibilities while sustaining innovation. Particularly in developing economies such as Iran, the dual challenge of digital modernization and sustainable development presents a unique strategic frontier. In response to these dynamics, the present

* Corresponding Author: dr.taghavifard@gmail.com

How to Cite: xxxxxxxx

study proposes a comprehensive and dynamic model of sustainable digital banking, focusing on the private banking sector in Iran.

Research Background

While digitalization and sustainability have been widely studied, there exists a significant gap in integrated models that account for the systemic interactions between the two domains. The prevailing literature tends to analyze digital banking from a technological perspective, often overlooking its environmental and social consequences (Del Carmen, 2022; Migliorelli & Dessertine, 2023). Similarly, sustainability-focused frameworks rarely include the disruptive potential of digital technologies such as blockchain, artificial intelligence (AI), and mobile banking. Some studies have suggested the relevance of digital sustainability in areas like waste reduction, financial inclusion, and eco-efficiency (Castro et al., 2021; Di Vaio et al., 2021), yet empirical applications remain sparse. By building on these foundations, this research aims to bridge conceptual and practical gaps by designing a policy-oriented, simulation-based model grounded in a system thinking approach.

Materials and Methods

This study adopted a hybrid methodology by integrating three complementary techniques—Fuzzy Delphi, Interpretive Structural Modeling (ISM), and System Dynamics (SD). Initially, a structured literature review spanning 2016 to 2023 was conducted using scholarly databases such as Scopus and Google Scholar. This led to the identification of 26 preliminary variables, which were refined and validated through expert consensus using the Fuzzy Delphi method. Experts were selected based on their experience in digital transformation initiatives and their roles in IT, innovation, or strategic planning within private banks. The Delphi rounds applied fuzzy logic to quantify agreement levels, ensuring rigor in variable selection. To structure the relationships among the validated variables, ISM was employed. This method facilitated the construction of a hierarchical framework to determine which variables serve as inputs, intermediaries, and outputs in the sustainability process. The final phase involved constructing a system dynamics model with feedback loops and flow diagrams to simulate the behavior of key sustainability indicators over time and under different scenarios. The sustainability model incorporated variables reflecting organizational, technological, social, and environmental dimensions. These include elements such as process improvement, trust,

profitability, service quality, digital culture, smart leadership, electronic KYC, stakeholder satisfaction, employee welfare, and business model adaptability. By embedding these interconnected elements into the system structure, the model is designed to capture the complexity of digital sustainability transitions in a banking context.

Data Analysis and Findings

The system dynamics model as shown in figure (1) was simulated across multiple scenarios to understand how different policy strategies would influence long-term outcomes. The simulation process ensured that model behavior aligned with historical data and logical expectations. Scenario analysis provided valuable insights into how banks can prioritize investments and strategic decisions to balance economic growth with sustainability. For instance, increasing investment in digital infrastructure and employee training led to noticeable gains in trust, customer acquisition, and organizational resilience. Similarly, enhancing authentication systems and E-KYC protocols improved operational efficiency while supporting environmental and social performance through reduced paperwork and increased accessibility. Findings confirmed that sustainability in digital banking is best achieved through a synergistic approach that combines internal cultural transformation with technological innovation and regulatory collaboration. Variables such as digital culture, smart leadership, and business model flexibility played a central role in facilitating systemic resilience. The results emphasize that merely focusing on digital upgrades is insufficient without aligning human capital and governance frameworks with sustainability objectives. Scenario comparisons further revealed that a balanced investment strategy targeting both operational excellence and environmental awareness yields the most robust outcomes.

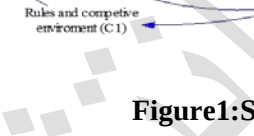

Figure1:SD model

Conclusion

The results of this research highlight the imperative for private banks in Iran and similar emerging markets to adopt integrated strategies that harmonize digital transformation with sustainability goals. This study makes a significant contribution by constructing and validating a system dynamics model that incorporates 26 interdependent variables derived from theory and practice, offering a holistic view of the sustainability landscape in digital banking. The model is unique in that it not only captures the technological enablers of sustainable banking but also embeds social and environmental dimensions, reflecting the true complexity of this transformation. The integration of Fuzzy Delphi and ISM methods with SD modeling allows for both structural clarity and dynamic simulation, enabling banks to test and adjust strategies before implementation. By embedding feedback loops and behavioral equations, the model delivers actionable insights into how various factors—such as trust, service quality, organizational agility, and stakeholder alignment—can

collectively drive sustainability in the digital era. This comprehensive approach moves beyond linear planning, providing a real-time decision-making tool for managers, regulators, and researchers alike.

- **Further Research Ideas**

Future research can extend the current model by integrating real-time behavioral data through machine learning algorithms or agent-based modeling, offering more granular and predictive insights. Comparative studies across multiple banking systems or geographic regions would also enhance generalizability. In addition, introducing ESG indicators and green finance parameters could further enrich the environmental scope of the model. Finally, longitudinal studies using historical banking data can help validate the dynamic behavior of the system across different economic cycles.

- **Managerial Suggestions**

From a managerial perspective, several strategic recommendations emerge. First, banks should prioritize long-term investment in digital literacy and workforce development to foster a resilient culture aligned with sustainability values. Second, integrating advanced E-KYC and biometric verification tools can enhance customer trust and operational transparency. Third, collaborative governance involving fintechs, third parties, and regulatory bodies is essential for ecosystem resilience. Fourth, it is crucial to continuously monitor and update business models to reflect technological, societal, and environmental shifts. Finally, the adoption of sustainability-oriented performance metrics should be institutionalized to ensure that growth and digitalization are guided by ethical and ecological responsibility.

Keywords: Digital Transformation, Digital Banking, Sustainability, System Dynamics, Policy Making

مدلی مبتنی بر پویایی سیستم برای پایداری در صنعت بانکداری دیجیتال

دانشجوی دکتری رشته مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و حسابداری،
دانشگاه علامه طباطبائی تهران، ایران

id محسن کرامت پناه

استاد گروه مدیریت عملیات و فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت و
حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

* id محمد تقی تقوی فرد

استاد گروه مدیریت عملیات و فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت و
حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

id مقصود امیری

استاد گروه مدیریت فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت، دانشگاه
تهران، تهران، ایران

id مهدی شامی زنجانی

چکیده

با گسترش فناوری‌های دیجیتال و تغییرات بنیادین در اکوسیستم خدمات مالی، صنعت بانکداری با چالش‌های جدیدی در مسیر توسعه پایدار مواجه شده است. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف ارائه مدلی برای پایداری بانکداری دیجیتال در بانک‌های خصوصی ایران انجام شد. بدین منظور ابتدا با مرور ادبیات موضوع، متغیرهای اصلی شناسایی گردید و سپس از طریق روش دلفی فازی، تأیید نهایی متغیرها با مشارکت خبرگان صورت گرفت. به منظور تحلیل روابط میان متغیرها و تعیین ساختار سیستمی آن‌ها، از مدل‌سازی تفسیری-ساختاری استفاده شد. در ادامه، با بهره‌گیری از رویکرد پویایی‌شناسی سیستم و نرم‌افزارهای مرتبط، مدل جامع پایداری بانکداری دیجیتال طراحی و شبیه‌سازی گردید.

نتایج حاصل از تحلیل مدل نشان می‌دهد که توسعه زیرساخت‌های فناورانه، ارتقاء امنیت اطلاعات، بهبود تجربه مشتری، همکاری اثربخش با نهادهای رگولاتوری و

استانداردسازی فرآیندهای دیجیتال از عوامل کلیدی در تحقق پایداری در بانکداری دیجیتال محسوب می‌شوند. همچنین، تحلیل سناریوها حاکی از آن است که بهبود همزمان این مؤلفه‌ها، با ایجاد تقویت در حلقه‌های بازخورد مثبت، می‌تواند منجر به رشد پایدار و مزیت رقابتی پایدار برای بانک‌های خصوصی گردد. در این راستا، توجه به الزامات پایداری در بانکداری دیجیتال و توسعه مدل‌های مرتبط با آن می‌تواند به کاهش هزینه‌های عملیاتی شبکه بانکی، بهینه‌سازی مصرف انرژی، افزایش شمول مالی و ارائه خدمات کارآمدتر کمک کرده و زمینه‌ساز توسعه پایدار شود. دستاورد اصلی این پژوهش، ارائه چارچوبی تحلیلی-کاربردی مبتنی بر مدل دینامیک سیستم است که می‌تواند بانک‌های خصوصی را در تدوین استراتژی‌های تحول دیجیتال پایدار یاری رسانده و به عنوان نقشه راهی برای بهبود عملکرد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن‌ها مورد استفاده قرار گیرد. یافته‌های پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران، مدیران بانکی و محققان حوزه بانکداری دیجیتال در شناخت بهتر عوامل مؤثر بر پایداری و طراحی اقدامات مؤثر کمک نماید.

کلیدواژه‌ها: تحول دیجیتال، پایداری بانکداری، پویایی سیستم، سیاست‌گذاری

۱-مقدمه

اگرچه بخش بانکی نسبت به صنایع تولیدی تأثیرات محیط‌زیستی کمتری دارد، اما مطالعات نشان می‌دهند که پایداری و حرکت به سوی خدمات سبز، می‌تواند سودآور باشد. بنابراین، برای تداوم و کارآمدی کسب‌وکار، تدوین راهبردهای بلندمدت در این زمینه ضروری است. (Nosratabadi and et al., 2020).

در عصر جدید، با پیشرفت سریع فناوری، بانک‌ها نقش مهمی در بازتعریف روش‌های سنتی خدمات و حرکت به سوی بانکداری دیجیتال دارند. تحول دیجیتال به بهره‌گیری از دانش، اطلاعات و داده‌های دیجیتال در کنار سایر منابع مانند نیروی کار و سرمایه برای ارائه محصولات و خدمات اشاره دارد. (Al-Okaily et al., 2023).

ازین رو بانکداری نوین در کشور نیز متأثر از تحولات دیجیتال روندهای مختلف منجمله بانکداری بر مبنای رمزارزها، بانکداری اجتماعی، بانکداری باز و شکل گرفته است (DeYoung & Yom, 2020). در سال‌های اخیر، یکی از روندهای مهم حرکت صنعت بانکداری به سمت بانکداری دیجیتال بوده است. این تحول با تمرکز بر تسهیم داده‌ها و همکاری بین مؤسسات مالی، با هدف افزایش سودآوری، رضایت مشتری، ارتقاء محبوبیت و تمایز برند، و کاهش هزینه‌های زیرساختی دنبال می‌شود. (Zalan & Toufaily, 2020). تحول دیجیتال در جامعه امروز نقشی کلیدی دارد و با پدیده‌هایی مانند پایداری، نوآوری، ارزش‌های اجتماعی و منافع اقتصادی در تعامل است؛ بررسی هم‌زمان این عوامل اهمیت زیادی دارد. (Geels, 2013).

لونگو^۱ و همکاران (۲۰۱۵)، مفهوم دیجیتال پایدار در چهار بُعد تعریف می‌شود: فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی. بُعد فنی به استفاده از زیرساخت‌های دیجیتال و روندهای نوین اشاره دارد و بُعد اقتصادی بر تولید ثروت و ارزش افزوده تأکید می‌کند. بُعد اجتماعی شامل مسئولیت‌پذیری و دسترسی عمومی به خدمات است و بُعد زیست‌محیطی بر حفظ منابع در کنار توسعه اقتصادی تمرکز دارد. لذا پایداری و دیجیتالی‌سازی بعنوان دو روند اساسی در شکل‌دهی به اقتصاد و جامعه و محیط زیست شناخته می‌شوند (Castro and et al., 2021). بانکداری دیجیتال پایدار به تعاملات مالی در بستر فناوری‌های نوینی مانند پرداخت موبایلی، تامین مالی جمعی، داده‌های کلان، هوش مصنوعی، بلاکچین و

۱ . Longo

اینترنت اشیاء می‌پردازد و هدف آن دستیابی به رشد متوازن و توسعه پایدار است (Singh, 2022).

در پژوهش‌های فعلی، مطالعات اندکی به موضوع پایداری در امور مالی دیجیتال پرداخته‌اند. در این میان، می‌توان دو جنبه اصلی را برای این مفهوم شناسایی کرد: نخست، چگونگی بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال برای ترویج امور مالی پایدار؛ دوم، چگونگی ارتقاء پایداری خود فناوری‌های مالی دیجیتال. با توجه به نبود مفاهیم جهان‌شمول و استانداردهای یکنواخت در زمینه پایداری، درک عمیق از این موضوع با چالش‌هایی همراه است. در ادبیات موجود، به ضرورت‌های مختلفی برای تحقق این هدف اشاره شده است، از جمله این موارد ایجاد چارچوب‌های ارزیابی جهانی برای اندازه‌گیری اثرات زیست‌محیطی فناوری‌های دیجیتال، تدوین معیارهایی برای ارزیابی کیفیت و پایداری محصولات مالی دیجیتال، و بررسی میزان تأثیر فناوری‌های کلیدی همچون بلاکچین بر محیط زیست. با وجود این تلاش‌ها، هنوز چارچوب مفهومی یکپارچه‌ای برای "پایداری امور مالی دیجیتال" شکل نگرفته است (Del Carmen, 2022).

در بررسی شبکه بانکی کشور، نتایج نشان می‌دهد که بانک‌های دولتی عمدتاً اقدامات سطحی و روبنایی در حوزه دیجیتال انجام داده‌اند، در حالی که بانک‌های خصوصی، هرچند با تکیه بر ساختار سنتی، گام‌های موثرتری در جهت تحول دیجیتال برداشته‌اند. با این حال، فاصله معناداری میان تحقق تحول دیجیتال و استقرار پایداری در این بانک‌ها مشاهده می‌شود (Rajabzadeh et al., 2021).

بنابراین، با توجه به روند روزافزون دیجیتالی شدن در صنعت بانکداری و همزمان اهمیت فزاینده‌ی پایداری محیط زیستی و اجتماعی، بانک‌های خصوصی ایران با چالش‌هایی در پیاده‌سازی الگوهای پایداری همگام با تحول دیجیتال مواجه شده‌اند. بعلاوه با توسعه روزافزون فناوری‌های دیجیتال در صنعت بانکداری، موضوعاتی چون مصرف بالای انرژی، افزایش ضایعات دیجیتال، استفاده گسترده از اقلام مصرفی دیجیتال، و رشد هزینه‌های عمومی شبکه بانکی به چالش‌های پنهان این تحول تبدیل شده‌اند. علاوه بر این، بانک‌ها در مسیر دیجیتال شدن باید به تضمین رفاه جامعه، حفظ سودآوری پایدار و ارتقاء امنیت اطلاعات مشتریان نیز توجه ویژه داشته باشند. در حال حاضر، شکاف معناداری میان تلاش‌های تحول دیجیتال و تحقق اهداف پایداری در شبکه بانکی کشور وجود دارد. عدم

وجود چارچوب‌های جامع و مدل‌های مفهومی برای تبیین روابط میان متغیرهای پایداری در بانکداری دیجیتال، ضرورت انجام پژوهش‌های هدفمند در این زمینه را ایجاب می‌کند. این پژوهش به دنبال پاسخ به این مسئله است که چگونه می‌توان مدلی جامع برای پایداری بانکداری دیجیتال در بانک‌های خصوصی ایران طراحی نمود تا همگامی با تحولات فناورانه و الزامات توسعه پایدار را تضمین کند.

۲- مرور ادبیات

۲-۱- پیشینه نظری پژوهش

بررسی متون و منابع جدید پایداری و بانکداری نشان می‌دهد که در پروژه‌های تحقیقاتی بانکداری پایدار، رویکردهایی مطرح شده‌اند که علاوه بر نگاه رقابتی و درآمدزایی، مسئولیت بیشتری نسبت به محیط‌زیست و جامعه به عنوان هسته اصلی مأموریت خود در نظر گرفته شده است (Migliorelli & Dessertine, 2023). بانک‌ها تشویق می‌شوند اقداماتی مانند کاهش مصرف انرژی، مدیریت پسماند و کاهش انتشار کربن انجام دهند که ضمن کاهش هزینه‌ها، به بهبود تصویر برند و تحقق مسئولیت‌های زیست‌محیطی آن‌ها کمک می‌کند. همچنین ارائه محصولات مالی در راستای توسعه پایدار، مانند حمایت از مقابله با تغییرات اقلیمی و کاهش فقر، از دیگر توصیه‌های پژوهشی است (Fotiadis et al., 2024).

در مسیر بانکداری پایدار، بررسی الگوهای مدل کسب‌وکار پایدار اهمیت دارد. پژوهش‌ها به الگوهایی مانند جایگزینی فرآیندهای دیجیتال، نقش نظارتی، و تشویق به کفایت اشاره دارند که مورد استقبال مشتریان قرار گرفته و به کاهش آثار زیست‌محیطی و تعامل بهتر با ذینفعان کمک می‌کنند (Grames & Pizzi, 2025).

در بررسی پایداری در عصر تحول دیجیتال (۲۰۰۲)، اشاره شده است که از فناوری اینترنتی برای رشد اقتصادی، رفاه اجتماعی و کاهش فشار بر محیط زیست استفاده می‌شد. این فناوری در حوزه‌هایی مانند توسعه دانش، شفافیت اطلاعات، مدیریت، ارتباطات و دسترسی ۲۴ ساعته پتانسیل بالایی دارد (Di Vaio et al., 2021). با وجود رشد قابل توجه پایداری، ادغام آن با فناوری‌های دیجیتال هنوز به اندازه کافی مورد بحث قرار نگرفته است و تغییر مدل‌های کسب‌وکار برای مقابله با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد (De vaio and et al., 2021 ; George et al., 2020).

در سال ۲۰۲۳، بانکداری دیجیتال نسل ۵ با استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته مانند هوش مصنوعی و تحلیل داده‌های کلان، به تحول گسترده‌ای در مدل‌های کسب و کار بانکی منجر شده است. این تحولات نه تنها بر کارایی و سرعت خدمات تأثیر گذاشته، بلکه به‌ویژه بر جنبه‌های اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی نیز تأکید دارد. بانک‌ها با تحلیل دقیق رفتار مشتریان از طریق هوش مصنوعی و داده‌های کلان، قادر به ارائه خدمات مالی شخصی‌سازی شده و مشاوره‌های هوشمند هستند که در راستای ارتقای رفاه اجتماعی و توسعه پایدار قرار می‌گیرد. این تغییرات به‌ویژه در ارتباط با اهداف توسعه پایدار سازمان ملل، به‌ویژه در زمینه‌های اقتصادی چرخشی و حفاظت از محیط‌زیست، نمایان می‌شود. گزارش‌های اخیر نشان می‌دهند که بانک‌ها با سرمایه‌گذاری در پروژه‌های سبز و چرخشی به کاهش ضایعات و بهینه‌سازی منابع پرداخته‌اند، که علاوه بر بهبود عملکرد مالی، موجب تقویت مسئولیت اجتماعی و خلق ارزش پایدار در سطح جامعه شده است (Valentina and Otilia, 2025).

بانکداری ۵,۰ در دوران تحول دیجیتال می‌تواند بانک‌ها را به کارایی و اقتصاد پایدار هدایت کند. برای رقابت با رقبای دیجیتال، بانک‌ها باید مدل‌های کسب و کار خود را بازآفرینی کنند و مسائل محیطی، اجتماعی و حاکمیتی (ESG) را در استراتژی‌های خود ادغام کنند. هوش مصنوعی و همکاری انسان و ماشین اساس کسب و کار در عصر صنعت ۵,۰ خواهند بود (Nicolleti, 2021). بانک‌ها باید بهینه‌سازی منابع و روابط با مشتریان را اولویت دهند و مدل‌های مسئولیت‌پذیر اجتماعی را دنبال کنند. بانکداری ۵,۰ به آن‌ها کمک می‌کند تا در حفظ محیط زیست نقش ایفا کرده و با استفاده از نوآوری‌های دیجیتال، کارایی را افزایش و اثرات منفی اقتصادی و اجتماعی را کاهش دهند (فدرال رزرو^۱، ۲۰۲۰). یکی از اصول پایداری در بانکداری دیجیتال، صرفه‌جویی منابع است که بهینه‌سازی روابط با مشتریان، شرکا و طرف‌های سوم را شامل می‌شود. همکاری کارآمد بین افراد و راه‌حل‌ها بر اقتصاد، اکولوژی و جامعه تأثیرگذار است (Shezler, 2017). پژوهشگران مختلف به بررسی عوامل تأثیرگذار بر پایداری مالی دیجیتال پرداخته‌اند. برای مثال، تقی‌زاده و رسولی‌نژاد (۲۰۲۲) بر شفافیت، مسئولیت‌پذیری توسعه‌دهندگان و نقش رگولاتوری تأکید

۱ . Federal Reserve

دارند. همچنین، آذر و همکاران (۲۰۲۱) نشان داده‌اند که مدیریت تعامل با مشتری و کاهش شعبات فیزیکی بر پایداری بانکداری دیجیتال اثرگذار است.

۲-۲ پیشینه تجربی پژوهش

پژوهشی به بررسی نقش بانک‌ها در تحقق اهداف توسعه پایدار پرداخته و نشان می‌دهد که سیاست‌های بانک‌ها می‌توانند ۶ هدف از ۱۶ هدف توسعه پایدار را محقق کنند. این اهداف شامل حذف فقر، ریشه‌کنی گرسنگی، سلامتی، آموزش با کیفیت، برابری جنسیتی و آب پاک هستند. پژوهش اشاره می‌کند که وام‌های خرد و بانکداری موبایلی به کاهش فقر، افزایش امنیت غذایی و بهبود سلامت کمک می‌کنند. همچنین، خدمات بانک‌ها مانند پس‌انداز و بیمه به تاب‌آوری خانواده‌ها در برابر مشکلات سلامتی و ارتقای آموزش و برابری جنسیتی کمک می‌کند (Nwagwu, 2020).

همان‌طور که توسط ریو کاسترو^۱ و همکاران (۲۰۲۱) و برنر^۲ و هارتل (۲۰۲۱) ذکر شده است، پایداری و تحول دیجیتال به‌عنوان روندهای بزرگی هستند که اقتصاد و جامعه و محیط زیست را شکل می‌دهند، اگرچه در نگاه اول این دو مقوله متفاوت به نظر می‌رسند (جورج و همکاران، ۲۰۲۰). نویسندگانی مانند گبهارد^۳ (۲۰۱۷) و اوزبرگ^۴ (۲۰۱۷) آن‌ها را تغییر دهنده‌های اصلی بازی در نظام‌های اجتماعی و زیست‌محیطی می‌دانند. با این حال، پیوند مثبت بین پایداری و دیجیتالی شدن به وضوح مشخص نشده است، و نوآوری‌های فناورانه می‌توانند ضمن ایجاد فرصت‌های اقتصادی، چالش‌هایی در زمینه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی نیز به همراه داشته باشند (Smith and et al., 2010).

در ادامه در جدول ۱ برخی از تحقیقات انجام شده تلفیقی تئوری پایداری و رویکردهای دیجیتالی شدن در صنایع مختلف ارائه شده است.

جدول ۱. کاربرد تئوری پایداری و رویکرد دیجیتالی شدن در ادبیات موضوع صنایع مختلف

۱. Rio Castro

۲. Bernner

۳. Gebhardt

۴. Osburg

حوزه کسب و کار	نویسنده	روشها	شکل اطلاعات
صنایع غذایی	(Cook et al., 2021)	مدل سازی معادلات ساختاری	مقادیر قطعی
بانکداری سبز	(Ma et al., 2023)	مطالعه موردی	داده های توصیفی
تولید	(Kunkel & Matthes, 2020)	تحلیل رگرسیون چندگانه	مقادیر قطعی
بانکداری دیجیتال	(Gurendrawati et al., 2024)	مدل سازی معادلات ساختاری	مقادیر قطعی
بانکداری دیجیتال	(Çokçetin, 2018)	مطالعه موردی	داده های توصیفی
بانکداری اسلامی	(Yusuf et al., 2024)	نگاشت ذهنی	داده های فازی
فروشگاه های زنجیره ای	(Samsioe & Fuentes, 2021)	تحلیل محتوا	داده های کیفی
انرژی	(Velasco-Herrejon et al., 2022)	تحلیل کیفی	مصاحبه ساختار نیافته
گردشگری	(Tiago et al., 2021)	مطالعه موردی / تحلیل محتوا	داده های سری
بانکداری اجتماعی	(Starnawska, 2021)	مطالعه موردی	داده توصیفی

با توجه به جدول (۱) می توان به این نکته رسید که محققان صنایع یا بخش های خاص را ترجیح می دهند. این مطلب از بررسی مقالات مختلف نگاشته شده است. جدول ذکر شده تنها تأکید دوباره بر اهمیت پایداری و تحول دیجیتال است به گفته ای در ادبیات موضوع اشاره می کنیم در دیگر صنایع نیز این تلفیق مهم است. بعلاوه یکی از شکاف های تحقیق نیز اینست که در برخی صنایع این تلفیق بکار رفته ولی در بانکداری به ندرت استفاده شده است.

شانکار و تیواری^۱ (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان پایداری بانکداری در عصر تحول دیجیتال با اشاره به این به شناسایی عوامل حیاتی موفقیت بانکداری تلفن همراه پایدار پرداخته اند و به حریم خصوصی، امنیت و راحتی کاربران به عنوان عوامل کلیدی اشاره کرده اند. بانک های تجاری به عنوان یک صنعت خدماتی، نقش مهمی در تخصیص منابع

۱ . Shankar & Tiwari

مالی برای فعالیت‌های انسانی و اقتصادی برای رونق نه تنها برای امروز، بلکه فردا ایفا می‌کنند. علاوه بر این، نقش بانک‌ها تامین مالی یک اقتصاد باثبات و پایدار است (Alexander, 2014). همه‌گیری کووید-۱۹ خدمات مالی دیجیتال را متحول کرده و شمول مالی دیجیتال برای دسترسی همه به خدمات مالی ضروری است. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که کشورهای در حال توسعه به‌ویژه در آسیا، از شمول مالی دیجیتال برای کاهش فقر استفاده می‌کنند، اما همچنان چالش‌هایی در دسترسی و استفاده از خدمات وجود دارد. پژوهشگران پیشنهاد کرده‌اند که زیرساخت‌های دیجیتال باید بهبود یابد و آموزش مالی تقویت شود تا شمول مالی دیجیتال به‌طور یکنواخت در کشورها گسترش یابد (Tay and etal., 2022).

نقد شکاف‌های موجود در ادبیات پژوهش

با بررسی مبانی نظری و پیشینه تحقیق در حوزه بانکداری دیجیتال و پایداری، مشخص شد که بخش عمده‌ای از مطالعات پیشین عمدتاً بر جنبه‌های فنی و فناوری‌های نوین در تحول دیجیتال تمرکز داشته‌اند. در حالی که ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مرتبط با مفهوم پایداری کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مطالعات موجود اغلب به صورت موردی یا در سطح نظری به اهمیت تحول دیجیتال اشاره کرده‌اند، اما ارتباط نظام‌مند میان تحول دیجیتال و شاخص‌های پایداری در صنعت بانکداری، به‌ویژه در قالب یک مدل جامع و بومی‌سازی شده برای بانک‌های خصوصی ایران، به‌طور کافی تبیین نشده است. همچنین نقد اصلی بر ادبیات موجود این است که بسیاری از پژوهش‌ها به صورت منفک به بررسی روندهای دیجیتال یا سیاست‌های پایداری پرداخته‌اند و تحقیقاتی که این دو روند را به صورت همزمان و در تعامل با یکدیگر تحلیل کرده باشند، محدودند. این در حالی است که تحول دیجیتال می‌تواند هم فرصت‌ها و هم تهدیدهای مهمی برای تحقق توسعه پایدار ایجاد کند و نیازمند تحلیل‌های چندبعدی و سیستمی است. در این پژوهش، با شناسایی این شکاف‌ها، تلاش شده است تا با تلفیق روش‌های کیفی و کمی، مدلی جامع برای تحلیل پایداری در بانکداری دیجیتال طراحی شود که شامل سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باشد. هدف از این کار، ارائه چارچوبی منسجم است که بتواند بانک‌های خصوصی را در مواجهه با چالش‌های تحول دیجیتال و الزامات پایداری یاری رساند و شکاف موجود در ادبیات را تا حد امکان کاهش دهد.

متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال

در سالهای اخیر پژوهشگران مختلف تلاش کردند تا متغیرهای کلیدی پایداری در بانکداری عصر تحول دیجیتال را بررسی کنند. بعنوان نمونه باتیستا و فرانسیسکو^۱ (۲۰۱۸)، گزارش‌های پایداری ابزار مهمی در این زمینه برای ارزیابی کردند. آن‌ها این فرصت را برای اندازه‌گیری توسعه پایدار سازمانها در یک مجموع خاص از استانداردها و شاخص‌ها ارائه می‌دهند. اندازه‌گیری توسعه پایدار سازمان در یک مجموعه خاص از استانداردها و شاخص‌ها که به سازمان فرصتی برای بهبود شفافیت، ارزش بازار، شهرت و مشروعیت خود می‌دهند. علاوه بر این، آنها یک ابزار مهم هستند که به توسعه و تکامل سیستم عامل کمک می‌کنند و روابط متقابل بین ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی را نشان می‌دهند.

همچنین پژوهشگران از عناصر اصلی حرکت دیجیتال و مدیریت پایداری در صنعت بانکداری می‌توان به نیروی انسانی اشاره کرده‌اند. لذا نیروهای عصر دیجیتال نیازمند داشتن دانش عمومی نسبت به فناوری‌های نوین می‌باشند. لذا آموزش نیروی انسانی با توجه به اکوسیستم دیجیتال و سطوح سازمانی یک ضرورت است و آموزش برنامه‌ریزی شده و مدون جزء کلیدی‌ای مثل کار تیمی، برقراری ارتباطات اجتماعی به‌علاوه بهبود مستمر و یادگیری بلند مدت نیاز دارند (Klus and et al., 2019; Noja and et al., 2022; Su and et al., 2023; Kalfaoglu, 2021).

بانک‌ها امروزه سرمایه‌گذاری عظیمی بر روی روندهای دیجیتال گذاشته‌اند به‌علاوه این سرمایه‌گذاری در کنار توجه به محصولات محیط‌زیست دوست و کاهش کربن از جمله روندهایی است با فرآیندهای تصمیم‌سازی ادغام شده‌اند (Kalfaoglu, 2021). لذا سرمایه‌گذاری در این حوزه اشاره دارد به اینکه رشد بانک‌های آینده از طریق سرمایه‌گذاری در روندهای جدید تحول دیجیتال مثل هوش مصنوعی، بلاک چین، امنیت مجازی و رباتیک کاهش هزینه‌ها و افزایش درآمدها مرهون اخذ تصمیمات صحیح سرمایه‌گذاری دیجیتال است. لذا تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری و تدوین مؤلفه‌های آن جهت حصول نتیجه در دیجیتال کردن بانک‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است (Molla and et al., 2012; Kumar and et al., 2019).

1. Batista & Francisco

پس از انجام بررسی جامع مطالعات مرتبط با در نظر گرفتن پایگاه‌های اطلاعاتی علمی مانند Scopus و Google Scholar بین سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۲۳، ما ۲۶ متغیر اولیه برای مدل‌سازی پایداری بانکداری دیجیتال در ایران شناسایی کردیم. اصطلاحات کلیدی «بانکداری دیجیتال سبز» یا «پایداری مالی دیجیتال» یا «بانکداری پایدار در عصر صنعتی چهارم» به طور خاص در جستجوها مورد تأکید بودند. ما این متغیرهای شناسایی شده را با ۸ متخصص درگیر در بخش‌های تحول دیجیتال بانک‌های مورد مطالعه و دانشگاهیان متخصص از طریق مصاحبه‌های حضوری مورد بررسی قرار دادیم. متغیرهای سطوح میانه در مدل روابط تفسیری- ساختاری نشان دهنده این بودند که رهبری هوشمند در کنار متغیرهای مدل کسب و کار و حاکم بودن فرهنگ دیجیتال نقش حیاتی در وصل کردن زیربنا و سطوح بالایی سیستم را دارد. نقش رهبری هوشمند و یا عبارتی بکارگیری توانمندی‌های سازمانی و دیجیتال در رسیدن به پایداری بسیار حیاتی است. لذا هر چه مدیریت هوشمند قوی تر باشد سازمان در اتخاذ تصمیمات عملکرد بهتر و در بهره‌گیری از نوآوری کارآمدتر و در نتیجه پایداری مناسب خواهد رسید.

۳-متدولوژی

در این پژوهش با تلفیقی از رویکردهای دلفی فازی و مدل‌سازی تفسیری-ساختاری و پویایی سیستم برای استخراج متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال و تهیه نمودار علی- معلولی و نمودار جریان و تحلیل سناریوها پژوهش استفاده شده است. روش پژوهش به کار برده شده از نوع هدف، کاربردی و از حیت روش گردآوری داده‌ها پیمایشی و از حیث روش از یک پژوهش ترکیبی کمی- کیفی است. در این پژوهش برای پوشش مباحث نظری پژوهش با مرور منابع موجود، کتب تخصصی و عمومی، مقالات و نشریات تخصصی، اسناد و مدارک موجود در سازمان‌ها و همچنین برای جمع‌آوری داده‌های میدانی از مصاحبه و بهره‌گیری از نظرات افراد خبره استفاده می‌شود. همان‌طور که گفته شد پس از انجام بررسی جامع مطالعات مرتبط و موجود با در نظر گرفتن پایگاه‌های اطلاعاتی علمی مانند Scopus و Google Scholar بین سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۲۳، ما ۲۶ متغیر اولیه برای مدل‌سازی پایداری بانکداری دیجیتال در ایران شناسایی کردیم پس از آن با استفاده از روش دلفی فازی، متغیرهای مؤثر تایید شدند. جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان فعال در حوزه بانکداری دیجیتال در بانک‌های خصوصی ایران است. معیارهای انتخاب خبرگان، شامل عضویت در

دایره‌های تحول دیجیتال، هوشمندسازی یا فناوری اطلاعات، تسلط عملی و نظری بر موضوع پژوهش، و تمایل به مشارکت بود. برای دقت بیشتر، تنها افرادی انتخاب شدند که دارای حداقل ۱۰ سال سابقه کاری مرتبط و مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد یا دارای پست سازمانی کارشناس ارشد و یا هم‌تراز آن در سازمان مربوطه بودند. نمونه‌گیری به روش هدفمند و در دسترس انجام شد. در مجموع، ۱۰ خبره در فرایند دلفی فازی مشارکت کردند. در ادامه برای تدوین پیش‌فرض‌ها و حلقه‌های علی-معلولی از رویکرد مدل‌سازی تفسیری-ساختاری بهره گرفته شد و نهایتاً جهت تدوین سیاست‌ها از رویکرد پویایی‌شناسی استفاده شده است. در این پژوهش، مرز مدل بر مبنای متغیرهای پایداری در حوزه بانکداری دیجیتال تعیین شده است. ابتدا ۲۶ متغیر اصلی مرتبط با ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پایداری از مرور ادبیات معتبر استخراج گردید. سپس این متغیرها با استفاده از روش دلفی فازی و با مشارکت خبرگان بانکی تأیید شدند. برای تحلیل روابط میان متغیرها و ایجاد ساختار منطقی، از مدل‌سازی تفسیری-ساختاری استفاده گردید. در فرآیند تعیین مرز مدل، عواملی که صرفاً به جنبه‌های فنی یا ویژگی‌های نرم‌افزاری خاص محدود می‌شدند (نظیر مشخصات فنی نرم‌افزارها یا تکنولوژی‌های رمزنگاری پیشرفته) به دلیل فاصله داشتن از هدف پایداری، از مدل کنار گذاشته شدند. در مقابل، فناوری‌هایی که کارکرد آن‌ها علاوه بر جنبه فنی، دارای نقش برجسته در ارتقاء شفافیت، امنیت، دسترسی عادلانه به خدمات مالی و تسهیل فرآیندهای پایدار در بانکداری دیجیتال بودند، در مرز مدل حفظ شده و مورد تحلیل قرار گرفتند. این مرزبندی با برگزاری جلسات تخصصی با خبرگان حوزه بانکداری دیجیتال و توسعه پایدار، مورد ارزیابی قرار گرفت و اجماع بر این بود که تمرکز بر شاخص‌های کلیدی پایداری و شمول فناوری‌های اثرگذار، می‌تواند نمایانگر عوامل حیاتی موفقیت در بانکداری دیجیتال پایدار باشد. در نتیجه، مرز مدل پژوهش با رویکردی هدفمند، علمی و مبتنی بر نیازهای واقعی صنعت بانکداری خصوصی ایران تعیین شده و دارای روایی نظری و کاربردی مناسبی است. در شکل (۱) زیر مراحل انجام پژوهش نشان داده شده است.

شکل ۱. طرح پژوهش

یافته ها

استفاده از روش دلفی فازی برای تصمیم گیری گروهی می تواند ابهام درک مشترک از نظرات کارشناسان را برطرف کند. روش دلفی فازی مزایای بسیاری دارد که از جمله آنها

می‌توان به کسب نظر کارشناسان و اجماع، بعلاوه پیش‌بینی روند و تعامل با موضوعات تحقیق بدون محدودیت زمانی و مکانی اشاره کرد. این مزایا از دلایل مهم است تا این تکنیک توسط پژوهشگران برای گزینش متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال انتخاب شود (Debnath et al., 2023). روش دلفی فازی در این مطالعه بر اساس مراحل ارائه‌شده توسط چنگ^۱ و لین (۲۰۰۹) اجرا شده است، که در آن، فرآیند زمانی کامل در نظر گرفته می‌شود که اختلاف میانگین دو دور متوالی روش دلفی فازی کمتر از ۰٫۱ باشد. در نهایت، بر اساس مقدار اختلاف بین دور اول و دوم پرسشنامه دلفی فازی (جدول ۲)، تمامی متغیرهای مورد بررسی توسط متخصصان تأیید شدند.

جدول ۲. یافته‌های نهایی روش دلفی فازی

کد	منبع	متغیر	دور اول	دور دوم	اختلاف
C1	(Adel, 2022)	قوانین و محیط رقابتی	۰٫۷۶	۰٫۶۹۸	۰٫۰۶۲
C2	(Adel, 2022)	بهبود فرآیندها	۰٫۷۹۲	۰٫۸۳۳	۰٫۰۴۱
C3	(Torre and etal., 2021)	سودآوری	۰٫۷۶	۰٫۶۷۷	۰٫۰۸۳
C4	(Batista and etal., 2018)	گزارشهای پایداری	۰٫۶۸۸	۰٫۷۵	۰٫۰۶۲
C5	(Pavia and etal., 2021)	رضایت ذینفعان	۰٫۸۱۳	۰٫۸۹۶	۰٫۰۸۳
C6	(Hyvönen, 2011)	گوناگونی خدمات	۰٫۷۷۱	۰٫۷۹۲	۰٫۰۲۱
C7	(Amiri and etal., 2023)	کیفیت خدمات دیجیتال	۰٫۸۷۵	۰٫۸۷۵	۰
C8	(Amiri and etal., 2023)	نیروی انسانی دیجیتال	۰٫۷۹۲	۰٫۸۷۵	۰٫۰۸۳
C9	(Amiri and etal., 2023)	رهبری هوشمند	۰٫۸۷۵	۰٫۹۱۷	۰٫۰۴۲
C10	(Amiri and etal., 2023)	چابکی	۰٫۶۲۵	۰٫۷۰۸	۰٫۰۸۳
C11	(Dastranj and etal., 2018)	فرهنگ دیجیتال	۰٫۷۴	۰٫۷۷۱	۰٫۰۳۱
C12	(Amiri and etal., 2023)	همکاری با طرف سوم	۰٫۷۰۸	۰٫۷۱۹	۰٫۰۱۱
C13	(Amiri and etal., 2023)	سرمایه‌گذاری و بودجه‌بندی	۰٫۸۱۳	۰٫۸۷۵	۰٫۰۶۲

۱ . Cheng & Lin

C14	(Suu and etal., 2023)	کارایی خدمات	۰,۸۱۳	۰,۸۹۶	۰,۰۸۳
C15	(Kalfaoglou, 2021)	تناسب خدمات	۰,۸۱۳	۰,۷۴۰	۰,۰۷۳
C16	(Arias, 2018)	خدمات کاربر آسان	۰,۸۲۳	۰,۸۳۳	۰,۰۱
C17	(Büyükozkcan and etal., 2020)	اعتماد	۰,۸۷۵	۰,۹۱۷	۰,۰۴۲
C18	(Molla and etal., 2012)	الزامات سازمانی	۰,۶۹۶	۰,۶۲۵	۰,۰۷۱
C19	(Kumar and etal., 2019)	استانداردهای ضدفساد	۰,۸۳۳	۰,۸۱۳	۰,۰۲
C20	(Park and etal., 2020)	پایداری سطوح سازمانی	۰,۹۱۷	۰,۷۷۱	۰,۰۸۴
C21	(Habert and etal., 2020)	مدیریت ضایعات و محیط زیست	۰,۸۷۵	۰,۷۱۹	۰,۳۰۵
C22	(Pavia and etal., 2021)	رفاه و سلامت کارکنان	۰,۹۱۷	۰,۹۱۷	۰
C23	(Amiri and etal., 2023)	مدل کسب و کار	۰,۹۱۷	۰,۸۳۳	۰,۰۸۴
C24	(Arner and etal., 2020)	عوامل احراز هویت	۰,۹۱۷	۰,۹۱۷	۰
C25	(Arner and etal., 2020)	شناخت الکترونیک مشتریان	۰,۹۱۷	۰,۹۱۷	۰,۰۶۲
C26	(Tsindeliani and etal., 2022)	کاهش شعب	۰,۷۶	۰,۸۳۳	۰,۰۴۱

مدل سازی تفسیری-ساختاری ابزار قدرتمند کیفی در حوزه های مختلف و تکنیکی مناسب برای تحلیل تأثیر یک متغیر در دیگر متغیر است. این روش به ایجاد روابط پیچیده میان متغیرهای سیستم و جهت دادن به آنها کمک می کند. از آن جهت که قضاوت گروهی از افراد تعیین کننده روابط میان متغیرهاست، این روش تفسیری است و از آن جهت که اساس روابط یک ساختار سراسری از مجموعه ای پیچیده از متغیرها استخراج شده، ساختاری است. بعلاوه قدرت تفسیر شهودی تر از ماهیت سیستم را نسبت به رویکردی همچون دیمتل ارائه می دهد. گام های این روش بطور خلاصه در قالب نتایج در ادامه نشان داده شده است (Yang and et al., 2024):

گام اول: ماتریس روابط به صورت $A = |a_{ij}|_{n \times n}$ همانطور که در فرمول (۱) نشان داده شده است ایجاد شود.

$$a_{ij} = \begin{cases} 1, & X_i \text{ influences on } X_j \\ 0, & X_i \text{ no influence on } X_j \end{cases} \quad \text{معادله (۱)}$$

جایی که a_{ij} نشانگر رابطه بین متغیر X_i و X_j می‌باشد و n تعداد متغیرهای چای‌داری بانکداری دیجیتال می‌باشند. وقتی $a_{ij} = 0$ است این بدین معنی می‌باشد که بین متغیر X_i و X_j رابطه‌ای و اثری وجود ندارد. وقتی $a_{ij} = 1$ است این بدین معنی می‌باشد که X_i بر X_j اثر دارد.

گام دوم: با محاسبه‌ی ماتریس روابط M ، ماتریس دسترسی M می‌تواند از طریق عملیات بولی به دست آید.

$$(A + I)^1 \neq (A + I)^2 \neq \dots \neq (A + I)^k \quad \text{معادله (۲)}$$

که در آن I ماتریس همانی و K یک عدد صحیح مثبت است.

گام سوم: تقسیم‌بندی ماتریس دسترسی به سطوح مختلف. بر اساس ماتریس دسترسی M ، استخراج سطوح عناصر مطابق فرمول (۲) انجام می‌شود.

$$A(X_i) = R(X_i) \cap Q(X_i) = R(X_i) \quad \text{معادله (۳)}$$

در اینجا، مجموعه دسترسی $R(X_i)$ مجموعه‌ای از متغیرهای ستون را نشان می‌دهد که متناظر با متغیر دارای "۱" در ردیف مربوط به متغیر X_i در ماتریس دسترسی هستند. مجموعه پیش‌نیاز $Q(X_i)$ مجموعه‌ای از متغیرهای ردیف را نشان می‌دهد که متناظر با متغیر دارای "۱" در ستون مربوط به X_i در ماتریس دسترسی هستند. مجموعه مشترک $A(X_i)$ حاصل اشتراک مجموعه دسترسی و مجموعه پیش‌نیاز است. متغیرهایی که در یک ردیف قرار دارند، به یک سطح تعلق دارند و پیکان‌ها جهت تأثیر بین عوامل را نمایش می‌دهند. در نهایت، ساختار سلسله‌مراتبی چندسطحی ترسیم می‌شود.

از آن‌جا که روابط میان متغیرها به خوبی درک نشده‌اند، ساخت مستقیم یک نمودار علی در پویایی سیستم دشوار است. روش ISM می‌تواند یک نمودار سلسله‌مراتبی ارائه کند که قابل تنظیم به یک نمودار حلقه بازخورد در پویایی سیستم باشد مدل‌سازی تفسیری-ساختاری با هدف تقسیم‌بندی مسئله به سطوح مختلف و مدیریت مؤثر روابط میان متغیرها طراحی شده است، به گونه‌ای که ساختار کلی واضح و قابل فهم باشد. روش ISM به صورت زیر به کار گرفته شده است:

گام ۴: تحلیل روابط میان متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال با مشورت با خبرگان صنعت بانکی انجام شد. روابط میان ۲۶ متغیر پایداری بانکداری دیجیتال تعیین گردید و

سپیس ماتریس مجاورت A مطابق با معادله (۱) و همان‌طور که در شکل (۲) نشان داده شده است، ایجاد شد.

[illegible]

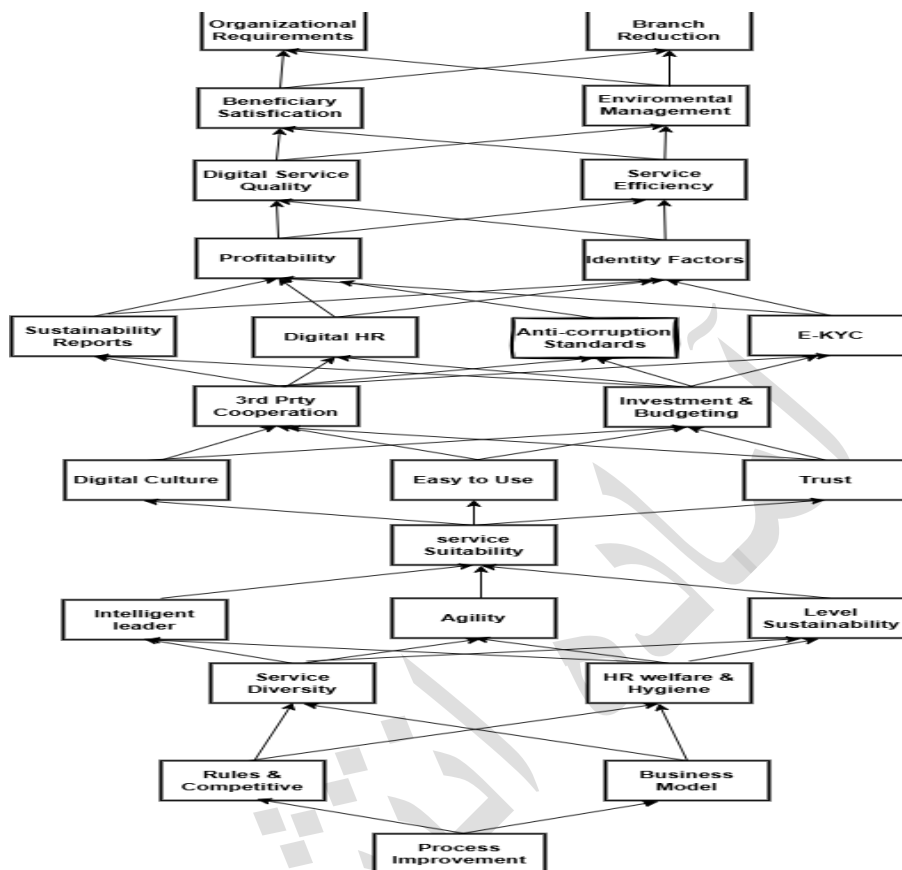
شکل ۲. ماتریس مجاورت

گام ۵: در ادامه با استفاده از نرم افزار MATLAB، ماتریس دسترسی M طبق معادله (۲) محاسبه می‌شود، همانطور که در شکل (۳) نشان داده شده است.

[illegible]

شکل ۳. ماتریس دسترسی

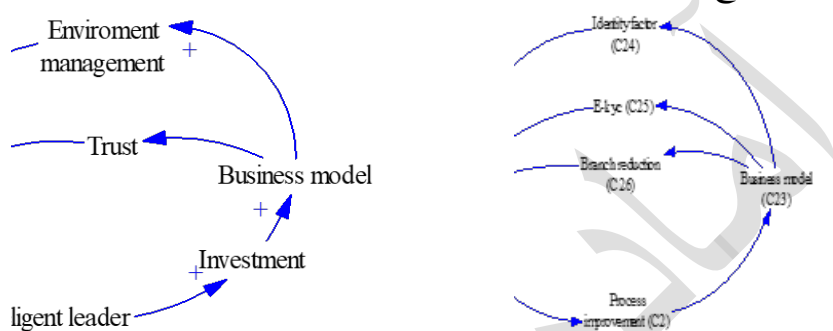
گام ۶: پس از به دست آوردن ماتریس دسترسی M ، طبق گام سوم روش ISM، این ماتریس به چندین ناحیه به طور دقیق تقسیم می‌شود. سپس یک مدل ساختار سلسله‌مراتبی چندلایه ایجاد می‌شود که سلسله‌مراتب داخلی و روابط متقابل بین عناصر سیستم را منعکس می‌کند و مسیرهای تعامل و تأثیرگذاری بین عناصر را آشکار می‌سازد. این مدل در شکل (۴) نشان داده شده است (که در آن، پیکان‌ها جهت علت به معلول را نشان می‌دهند).

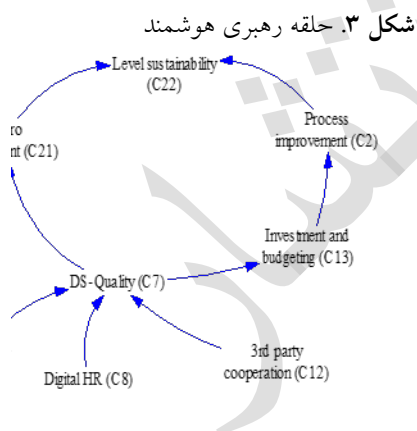
شکل ۴. سطح بندی و ارتباط متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال

در ادامه، مسیرهای اصلی از شکل (۴) به دست می‌آید و این مسیرها پس از دریافت نظر خبرگان حمایت مهمی برای ترسیم نمودار پیش فرض‌های دینامیک سیستم در ادامه پژوهش فراهم می‌کنند، که در شکل‌های (۲) تا (۴) برخی از این پیش فرض‌ها بعنوان نمونه نشان داده شده است. ایده اصلی این مقاله آن است که نمودار جهت دار چندسطحی حاصل از روش مدل‌سازی تفسیری-ساختاری را به نمودار علی پویایی‌شناسی سیستم (SD) تبدیل کرده و سپس به صورت کمی به بررسی رابطه و شدت تعامل بین متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال پردازد. کلید این رویکرد در ساخت مدل ترکیبی ISM-SD است. از آن‌جا که نمودارهای مدل‌سازی معمولاً پیچیده‌اند و ممکن است بین متغیرهای پایداری ارتباط‌های

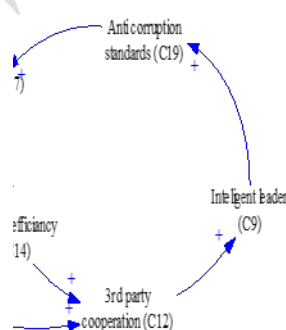
چرخه‌ای وجود داشته باشد، ابتدا این نمودارها به نمودارهای حلقه بازخورد SD تبدیل شده و سپس مدل پویایی سیستم ساخته می‌شود (Yang and et al., 2024). با توجه به ساختار علی-معلولی روابط میان متغیرها اقتباس می‌شوند و سپس با استفاده از ادبیات موضوع و نظرات خبرگان به عنوان پیش‌فرض‌های اعتبار بخشی می‌شوند. با توجه به محدودیت پژوهش برخی از مهمترین پیش‌فرض‌ها از ۱۴ حلقه جهت بکارگیری در مدل جریان انباشت به شرح شکل‌های (۲) نشان داده شده است.

شکل ۲. حلقه مدل کسب و کار

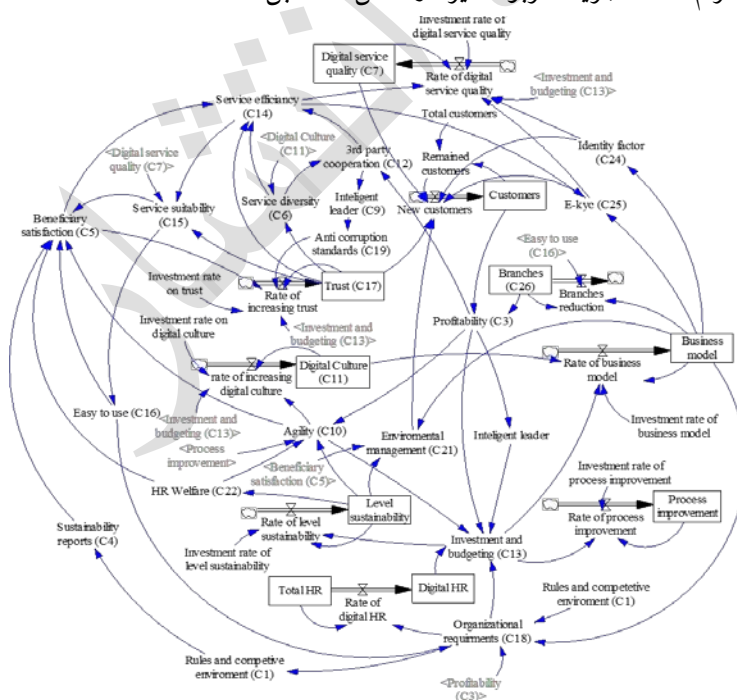
شکل ۳. حلقه رهبری هوشمند

شکل ۴. حلقه کیفیت خدمات دیجیتال

نمودارهای علی-معلولی نیز برای نمایش نحوه تأثیر علت بر معلول بوده و ابزاری مهم برای نشان دادن ساختار بازخوردی موجود در سیستم‌ها به شمار می‌روند. نمودار حالت-

جریان یکی دیگر از نمودارهای بسیار مهم در رویکرد پویایی‌شناسی سیستم‌ها هستند که ساختار بازخوردی در نمودارهای علی-معلولی را در قالب متغیرهای حالت و جریان بازنمایی کرده و مبنایی را برای تصمیم‌گیری فراهم می‌آورند. شناسایی روابط و معادلات بین متغیرها و میزان تأثیرگذاری هریک از آنها از ضروریات ساخت این نمودار بوده و بدین سبب از این نمودار می‌توان به منظور شبیه‌سازی سیستم مورد بررسی استفاده نمود (Mokgohloa and etal., 2022). متغیرهای حالت در این مدل به ترتیب مشتریان، کیفیت خدمات دیجیتال، شعبات، اعتماد، مدل کسب و کار، فرهنگ دیجیتال، پایداری سطوح، بهبود فرآیند و نیروی انسانی دیجیتال می‌باشند. در تعیین معادلات مدل این پژوهش علاوه بر اطلاعات مدل ساختاری موجود در مورد مطالعاتی از نظرات خبرگان و مدلساز نیز استفاده شده است. برخی از ضرایب معادلات به علت آنکه جز اطلاعات محرمانه مورد مطالعه محسوب می‌شود، با توجه به تجربه و نظر پژوهشگران، توسط ایشان برآورد شده است و دیگر روابط با توجه به اطلاعات مدل‌سازی و مصاحبه با خبرگان موضوع تعیین شده است (آزاده^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). دیاگرام حالت جریان مربوطه نیز در شکل (۵) قابل مشاهده است.

۱. Azadeh

شکل ۵. نمودار جریان- حالت

لذا با توجه به مطالب بیان شده در بالا بعد از ساخت مدل جریان نیاز است تا مدل ریاضی به آن اضافه شود. به عبارت دیگر برای اینکه بتوان مدل را شبیه سازی کرد نیاز است پارامتر و مقادیر ثابت برآورد و فرمول بین متغیرها تعیین شود. لذا در این مقاله با استفاده از جلسات مصاحبه فردی با برخی از خبرگان مسئله شامل ۱ نفر از واحد فناوری و ۲ نفر از واحد تحول دیجیتال و ۱ مدیر ارشد به برآورد پارامترها و تعیین فرمول بین متغیرها پرداخته شد. روابط زیر فرمول متغیرهای حالت و نرخ آنها را نشان می دهد در این پژوهش جهت استخراج فرمول ها از پژوهش های مربوطه نیز علاوه بر نظرات خبرگان نیز استفاده شده است (Marzbani Moghani and etal., 2024; Khoshnevis, 2022; Hussein and etal., 2017; Mokghola and etal., 2022; Pruyt, 2010).

جدول ۳. متغیرهای مورد استفاده در فرمول بندی مدل

Nomenclature		Rc	مشتریان باقی مانده
Parameters		Dsq	کیفیت خدمات دیجیتال
		Eu	سهولت کاربرد
		Dc	فرهنگ دیجیتال
		Ir_{dc}	نرخ سرمایه گذاری بر فرهنگ دیجیتال
T	اعتماد	Dcr	نرخ فرهنگ دیجیتال
Tr	نرخ اعتماد	A	چابکی
IB	سرمایه گذاری و بودجه	Nc	مشتریان جدید
Ir_t	سرمایه گذاری بر اعتماد	$E - kyc$	شناخت الکترونیک مشتریان
Bs	رضایت مشتریان	Em	مدیریت ضایعات و محیط زیست
Acs	استانداردهای ضد فساد	If	عوامل هویت
Bm	مدل کسب و کار		
OLS	پایداری سطوح سازمانی		

برخی معادلات و روابط ریاضی حاکم بر مدل جریان در جدول (۴) مشاهده می شوند.

جدول ۴. معادلات پژوهش

متغیرها	معادلات
اعتماد	$\int_{2016}^{2023} \text{اعتماد} + (\text{نرخ اعتماد})$
شعبات	if then else(B > 0, مدل کسب و کار, 0) سهولت کاربرد +
فرهنگ دیجیتال	سرمایه و بودجه * سرمایه برگزاری فرهنگ دیجیتال * (فرهنگ دیجیتال - 1) چابکی *
پایداری سطوح	$\int_{2016}^{2023} \text{پایداری سطوح} + (\text{نرخ پایداری سطوح})$
نرخ اعتماد	رضایت + نرخ سرمایه بر اعتماد * (C13) سرمایه و بودجه * (C17) اعتماد - 1 عوامل هویت * 6.01619e+012 / ((C19) استانداردهای ضد فساد + (C5) ذینفعان (C25) شناخت الکترونیک مشتریان * (C24))
کل نیروی انسانی	100000, نرخ کارکنان دیجیتال - INTEG
تناسب خدمت	اعتماد + (C14), 1, 0.5 کارایی خدمات I تاخیر + (C7) کیفیت خدمات دیجیتال (C17)/3
نرخ بهبود فرآیند	سرمایه گذاری و * سرمایه گذاری بر بهبود فرآیندها * ((بهبود فرآیندها - 1), 0) max (C13) بودجه
نرخ پایداری سطوح	* نرخ پایداری سطوح سازمانی * ((پایداری سطوح سازمانی - 1), 0) max (C13) سرمایه گذاری و بودجه
نرخ افزایش فرهنگ دیجیتال	سرمایه گذاری بر فرهنگ * ((C11) فرهنگ دیجیتال - 1), 0) max (C10) چابکی * (C13) سرمایه گذاری و بودجه * دیجیتال
نرخ کیفیت خدمات دیجیتال	نرخ سرمایه گذاری کیفیت خدمات * ((C7) کیفیت خدمات دیجیتال - 1), 0) max دیجیتال شناخت الکترونیک مشتریان * (C24) عوامل هویت * (C13) سرمایه گذاری و بودجه * (C14) کارایی خدمات * (C25)
نرخ مدل کسب و کار	نرخ سرمایه گذاری بر مدل کسب و * ((مدل کسب و کار - 1), 0) max (C11) فرهنگ دیجیتال * (C13) سرمایه گذاری و بودجه * کار
مشتریان جدید	شناخت الکترونیک مشتریان * (C7) کیفیت خدمات دیجیتال * ((مشتریان باقی مانده عوامل هویتی * (C21) مدیریت ضایعات و محیط زیست * (C25) (C17) اعتماد * (C24))
مدیریت ضایعات و محیط زیست	(C26) شعبات / پایداری سطوح سازمانی * (C5) مشتریان باقی مانده
کاهش شعبات	((C16) سهولت کاربرد * مدل کسب و کار) * (C26) شعبات

قوانین و محیط رقابتی + (C16) سهولت کاربرد) *مدل کسب و کار- $1/(1+EXP)$	الزامات سازمانی
(C3) سودآوری + (C1))	

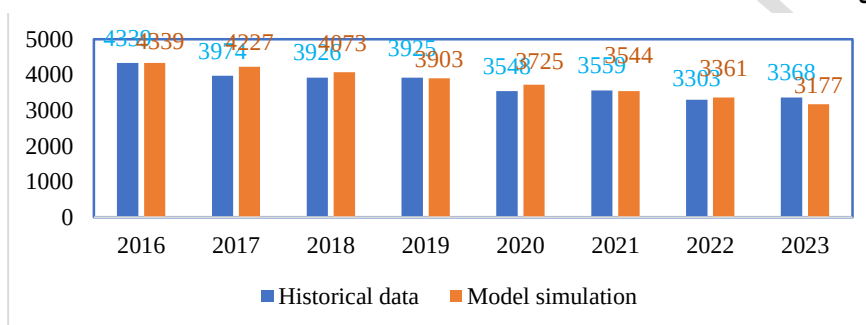
بعلاوه متغیرها در جدول (۳) شرح داده شده است. بر اساس مدل ساخته شده و منطبق ارتباطی میان هر معادله‌ی متغیر حالت، با بهره‌گیری از توابع دیفرانسیلی، خطی، نمایی، تصادفی، تأخیری و جدول، شبیه‌سازی سیستم به‌صورت معقول و مؤثر انجام شده است. در این پژوهش، فرمول‌بندی روابط ریاضی بین متغیرهای مدل پایداری بانکداری دیجیتال با رویکردی ترکیبی از تحلیل نظری، داده‌های میدانی و اجماع خبرگان انجام گرفت. در مرحله نخست، بر مبنای خروجی مدل‌سازی تفسیری-ساختاری، روابط علی میان متغیرها استخراج شد و حلقه‌های علی-معلولی اولیه به عنوان پیش‌فرض‌های دینامیکی تعریف گردید. این فرآیند مطابق با رویکرد مرسوم توسعه مدل‌های پویایی سیستم که بر استخراج فرضیات حلقوی از تحلیل ساختاری تأکید دارند، انجام شد (Richardson, 2011; Georgiadis & Besiou, 2022).

در ادامه، این حلقه‌های پیش‌فرض مبنای توسعه مدل انباشت-جریان قرار گرفتند. در این مدل، متغیرهای کلیدی به صورت انباشت‌ها و تغییرات در طول زمان به عنوان جریان‌ها تعریف شده‌اند. برای هر رابطه، با توجه به ماهیت تعامل، نوع تابع ریاضی انتخاب شد؛ به‌گونه‌ای که روابط دارای رفتار اشباع‌شونده با توابع سیگموئیدی، روابط با رشد یا افت سریع با توابع نمایی، روابط ساده با توابع خطی ضربدری، و روابط دارای تأخیر زمانی با توابع Delay مدل شدند (Pappas et al., 2022; Bai & Sarkis, 2020).

علاوه بر این، متغیرها جهت برقراری مقیاس همگن، در بازه $[0, 1]$ نرمال‌سازی شدند، رویکردی که در پژوهش‌های اخیر در حوزه تحول دیجیتال پائیدار به عنوان یک ضرورت تحلیل مقایسه‌ای مطرح شده است (Galati et al., 2021). در نهایت، صحت و اعتبار ساختار معادلات و فرم توابع، از طریق بازبینی‌های چندمرحله‌ای با مشارکت خبرگان بانکی و تحلیل حساسیت دینامیکی در این مقاله تأیید گردید (Dwivedi et al., 2023). در ادامه پس از ورود تمامی روابط ریاضی بین متغیرها جهت اعتبار سنجی مدل ارائه شده مدل از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۳ با گامهای زمانی ۰,۰۱۵ شبیه‌سازی شد و سپس جهت تحلیل سناریو مدل تا افق ده ساله یعنی سال ۲۰۳۳ اجرا گردید.

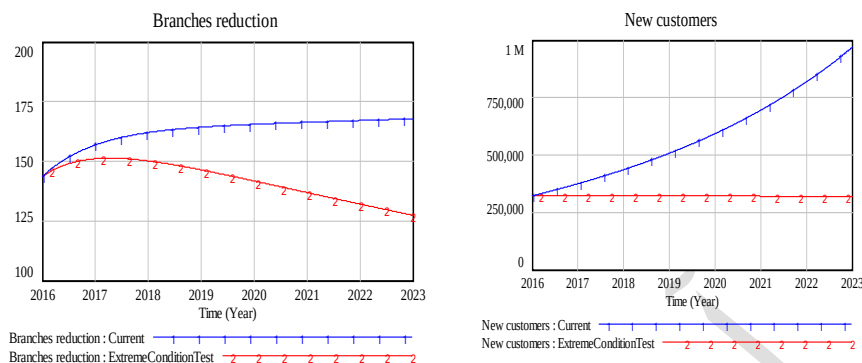
تست و آزمون مدل

قبل از ارزیابی سیاست‌ها و سناریوها، می‌بایست از صحت مدل اطمینان حاصل شود. در این بخش، پس از انجام شبیه‌سازی مدل، به ارزیابی اعتبار آن پرداخته شده است. استرمن در کتاب "پویایی‌شناسی کسب و کار" به معرفی روش‌هایی همچون آزمون‌های حدی، ارزیابی ساختاری برای تأمین اطمینان از اعتبار مدل در دستیابی به اهداف تعیین شده پرداخته است (استرمن، ۲۰۰۰). در آزمون بازسازی رفتار مرجع، رفتار شبیه‌سازی شده متغیر تعداد شعب برای بانک‌های مورد مطالعه با مقدار واقعی آن مقایسه گردید. پارامتر MAE برای این متغیر ۲,۹ درصد بدست آمد که حاکی از دقت بالای مدل در شبیه‌سازی است. (شکل ۶).

شکل ۶. مقایسه مقادیر شبیه‌سازی شده و تاریخی در خصوص متغیر تعداد شعب
(MAE=2.9%)

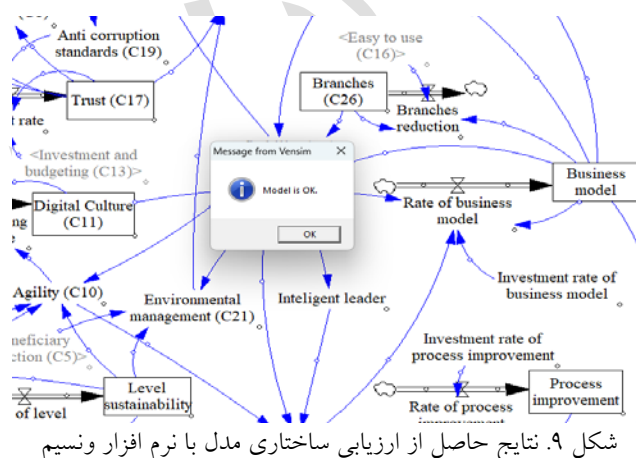
در آزمون حدی، نیز هیچ گونه رفتار نامعقول یا غیرمنتظره‌ای با تغییر پارامترها به مقادیر حدی خود دیده نشد. به عنوان مثال، فرض کنیم مقدار متغیر «سرمایه‌گذاری و بودجه‌بندی» به طور ناگهانی به صفر برسد. در این حالت، مدل با هیچ رفتار غیر منطقی روبه‌رو نمی‌شود و تغییرات متغیرها به طور طبیعی و مطابق با انتظارات خود رخ می‌دهد. برای نمونه در شکل ۷، مشاهده می‌شود در صورتی که بودجه و سرمایه‌گذاری بر روی فناوری دیجیتال به صورت ناگهانی صفر شود، تعداد مشتریان جدیدی که از خدمات دیجیتال استفاده می‌کنند، به طور قابل توجهی کاهش می‌یابد. همچنین، کاهش شیب تند تعداد شعب بانک نیز مطابق با شکل ۸ از بین خواهد رفت. به طور کلی، رفتار متغیرها در این شرایط، همچنان منطبق با الگوهای منطقی و قابل انتظار است.

شکل ۸. نرخ کاهش تعداد شعب بانک در آزمون حدی

شکل ۷. نتایج آزمون حدی در خصوص تعداد مشتریان جدید استفاده کننده از خدمات بانکداری دیجیتال

آزمون ارزیابی ساختاری مدل نیز با کمک نرم افزار ونسیم انجام شد و نتایج حاصل از این ارزیابی مطابق با شکل ۹ حاکی از تایید اعتبار مدل می باشد. این نتایج تأیید می کنند که ساختار مدل به خوبی طراحی شده و قادر است روابط و ارتباطات مورد انتظار را به درستی بازنمایی کند.

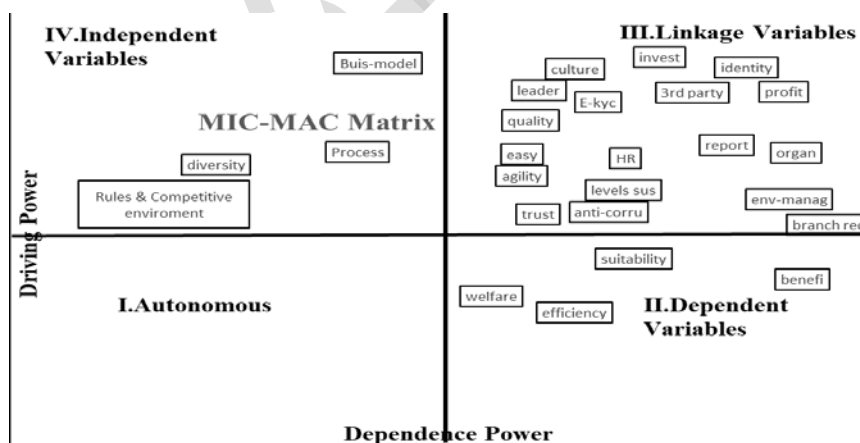
شکل ۹. نتایج حاصل از ارزیابی ساختاری مدل با نرم افزار ونسیم

همچنین، کاهش زمان گام نیز هیچ تأثیری بر خروجی های مدل نداشت و از منظر آزمون خطای انتگرال ۱ نیز اعتبار مدل تأیید شد. این یافته به این معناست که مدل در برابر تغییرات

زمان گام شبیه‌سازی مقاوم است و قادر است نتایج ثابتی را ارائه دهد، که خود نشان‌دهنده ثبات و قابلیت اطمینان مدل می‌باشد. به‌طور کلی، این نتایج اعتبار مدل را تقویت کرده و اطمینان بیشتری نسبت به قابلیت‌های آن در تحلیل و پیش‌بینی رفتار سیستم فراهم می‌آورد.

طراحی و ارزیابی سیاست‌ها (سناریو)

در این بخش با استفاده از سازوکارهای بازخوردی تعریف شده برای مدل، سیاست‌ها و سناریوهای مختلف برای تداوم متغیرهای پایداری بانکداری دیجیتال بررسی می‌شوند. با توجه اینکه تهیه گزارشها و بررسی نتایج حاصله به صورت سالیانه است، واحد زمانی شبیه سازی «سال» انتخاب شده است. برای تعیین سناریوهای کلیدی، ابتدا با استفاده از روش میک مک (MICMAC) و با توجه به شکل ۹ روابط میان متغیرها از نظر میزان اثرگذاری و پذیرش تحلیل شد. نتایج این تحلیل نشان داد که متغیرهایی دارای بالاترین میزان اثرگذاری و پذیرش هستند و به عنوان اهرم‌های اصلی مدل شناسایی شدند. در ادامه، این متغیرها در جلسات تخصصی با خبرگان حوزه بانکداری دیجیتال و توسعه پایدار مورد ارزیابی قرار گرفت و با اجماع نظر خبرگان، این سناریوها با توجه به متغیرهای کلیدی پایداری بانکداری دیجیتال تایید شدند. به این ترتیب، انتخاب نهایی سناریوها بر مبنای تلفیق تحلیل کمی (میک مک) و تحلیل کیفی (نظر خبرگان) صورت گرفته است (Singh and et al., 2024).

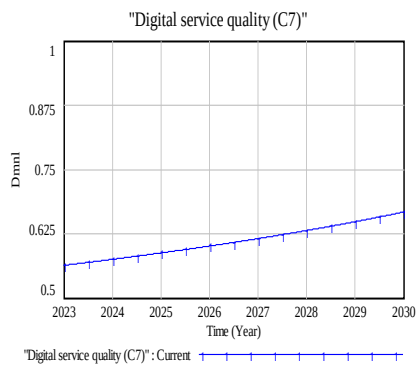
شکل ۱۰. دسته‌بندی متغیرها (MIC-MAC)

بر این اساس، پنج سناریوی کلیدی تدوین گردید. سناریوی نخست، «ادامه شرایط جاری»، بر پایه حفظ روندهای موجود بدون مداخله معنادار تعریف شد. سناریوی دوم،

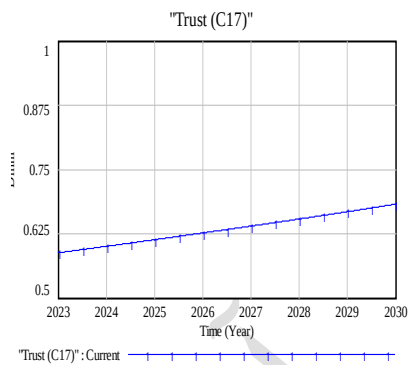
«افزایش سرمایه‌گذاری در فرآیندهای سازمانی، بهبود مدل کسب‌وکار و ارتقاء فرهنگ دیجیتال»، با هدف تسریع تحول دیجیتال داخلی ترسیم گردید. سناریوی سوم بر «بهبود کیفیت خدمات دیجیتال» تمرکز دارد که اهمیت فزاینده تجربه کاربری را منعکس می‌کند. سناریوی چهارم، «ارتقاء سامانه‌های شناسایی دیجیتال و عوامل احراز هویت بر تقویت امنیت و تسهیل احراز هویت دیجیتال تأکید دارد. نهایتاً سناریوی پنجم با عنوان «بهبود پایداری در سطوح سازمانی» به بررسی اثرات تحکیم ساختارها و فرآیندهای پشتیبان تحول دیجیتال می‌پردازد. این سناریوها به گونه‌ای انتخاب شده‌اند که طیف متنوعی از آینده‌های ممکن را پوشش دهند و امکان تحلیل پویایی‌های سیستم تحت شرایط متفاوت را فراهم آورند (Galati et al., 2021; Kumar et al., 2022).

سناریو اول: ادامه شرایط جاری

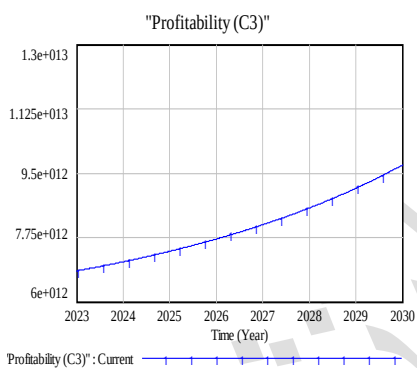
در سناریوی ادامه شرایط جاری، فرض بر این است که تمامی پارامترهای موجود در مدل پویایی‌شناسی سیستم‌ها همانند گذشته و بدون تغییر باقی بمانند. به بیان دیگر، تمامی متغیرها و عوامل مؤثر بر سیستم به صورت ثابت و با همان مقادیر و روابط قبلی عمل می‌کنند. این سناریو این امکان را می‌دهد که به بررسی و تحلیل نتایج حاصل از ادامه وضعیت موجود پرداخته شود. شکل (۱۰) نشان می‌دهد در طی ده سال آتی، رفتار متغیر میزان اعتماد با رفتار رشد افزایش می‌یابد. متغیر کیفیت درک شده و مورد انتظار استفاده از خدمات بانکی نیز مطابق با شکل (۱۱) است. شکل (۱۲) و (۱۳) نیز نشان دهنده افزایش سطح پایداری در سطوح سازمانی و سوددهی حاصل از بکارگیری پایداری است. بعلاوه از تحلیل توأم دو شکل (۱۴) و (۱۵) می‌توان همزمان افزایش فرهنگ زیست در دوره دیجیتال و افزایش تعداد مشتریان را پی برد. به طور کلی، این نتایج نشان‌دهنده یک روند مثبت و رو به رشد در چابکی، سهولت استفاده، و پذیرش خدمات دیجیتال در صنعت بانکداری است، که می‌تواند به بهبود عملکرد و رقابت‌پذیری بانک‌ها در آینده منجر شود.

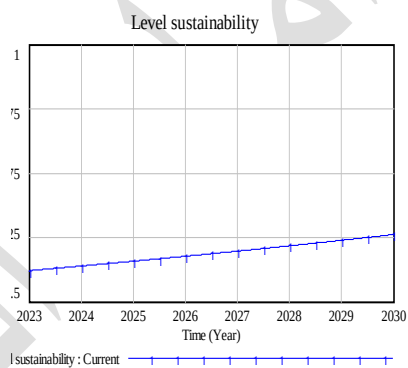
شکل ۱۱. رفتار متغیر کیفیت خدمات دیجیتال در سناریوی ادامه شرایط جاری

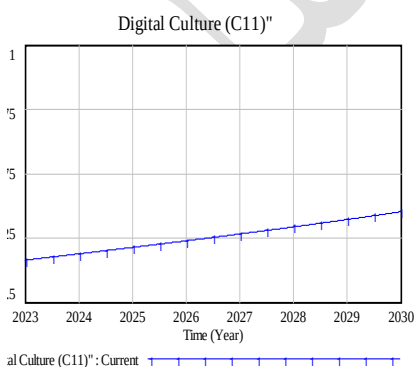
شکل ۱۰. رفتار متغیر اعتماد در سناریوی ادامه شرایط جاری

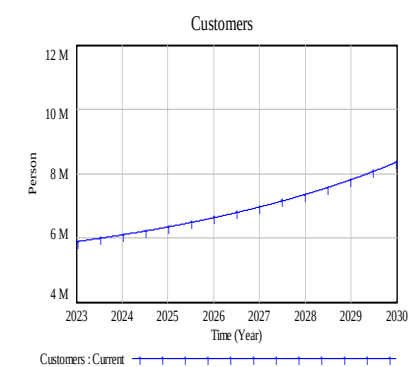
شکل ۱۳. رفتار متغیر سوددهی در سناریوی ادامه شرایط جاری

شکل ۱۲. رفتار متغیر پایداری سطوح عملیاتی در سناریوی ادامه شرایط جاری

شکل ۱۵. رفتار متغیر فرهنگ دیجیتال در سناریوی ادامه شرایط جاری

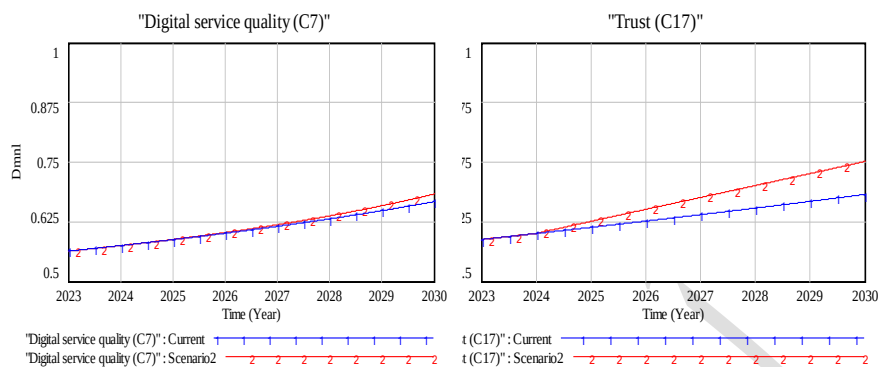

شکل ۱۴. رفتار متغیر تعداد مشتریان در سناریوی ادامه شرایط جاری

سناریوی دوم: افزایش سرمایه‌گذاری بر روی فرآیندهای سازمانی، بهبود

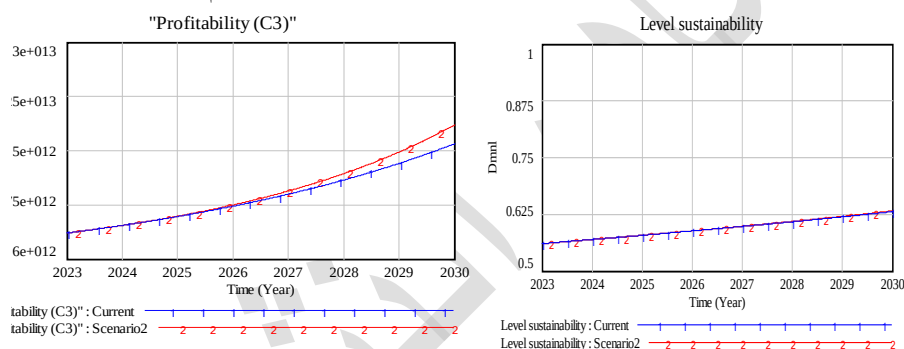
مدل کسب و کار و ارتقاء فرهنگ دیجیتال

در سناریوی دوم، تمرکز سیاست‌گذاری بر افزایش دو برابری سرمایه‌گذاری در فرآیندهای سازمانی، بهبود مدل کسب و کار و ارتقاء فرهنگ دیجیتال بوده است. این اقدامات، با هدف توانمندسازی درون‌سازمانی و افزایش سطح اعتماد و پذیرش فناوری‌های نو در میان ذی‌نفعان صورت گرفته‌اند. نتایج حاصل از شبیه‌سازی مدل پویایی سیستم نشان می‌دهد که این راهبرد موجب رشد چشم‌گیر برخی شاخص‌های کلیدی عملکرد شده است. در مقایسه با سناریوی پایه، سطح اعتماد خط قرمز رنگ در مدل از حدود ۶۰ درصد به ۷۵ درصد افزایش یافته که بیانگر نقش مؤثر فرهنگ‌سازی دیجیتال و بازآفرینی ساختارهای کسب و کار در جلب اعتماد مشتریان است. همچنین، کیفیت خدمات دیجیتال با جهشی محدود اما معنادار، از مقدار ۰٫۶۰ به ۰٫۶۵ رسیده است. این افزایش، هرچند نسبتاً جزئی به نظر می‌رسد، اما در چارچوب بهبودهای فرآیندی و توسعه زیرساخت‌های داخلی قابل توجیه است. در بُعد اقتصادی، سوددهی سازمان از حدود 9.5×10^{12} ریال به 1.125×10^{13} ریال افزایش یافته است، که نمایانگر ارتقاء بهره‌وری ناشی از بهبود در ساختارهای داخلی و رضایت بیشتر مشتریان است. همچنین، تعداد مشتریان دیجیتال با افزایشی ۱ میلیونی، رشد داشته است؛ موضوعی که می‌تواند به ارتقاء تجربه کاربری و افزایش اعتماد عمومی نسبت داده شود. با این حال، شاخص پایداری سازمانی در این سناریو تغییر محسوسی نداشته و تقریباً در سطح ۶۰ درصد باقی مانده است، که نشان می‌دهد پایداری بلندمدت نیازمند سیاست‌های مکمل در حوزه منابع انسانی، محیط‌زیست و ریسک‌پذیری ساختاری است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که گرچه اصلاحات ساختاری و فرهنگی می‌توانند تأثیر مستقیم بر اعتماد و سوددهی داشته باشند، اما برای دستیابی به پایداری پایدارتر، نیاز به مداخلات چندبعدی‌تری وجود دارد. مطالعات اخیر نیز بر اهمیت این هم‌افزایی تأکید دارند. به‌عنوان نمونه، پژوهشی در این زمینه نشان داده که افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فرآیندی و فرهنگی، تنها در صورتی منجر به پایداری سازمانی می‌شود که با تغییر در سیاست‌های منابع انسانی و نوآوری در مدل کسب و کار همراه باشد (Nguyen and et al., 2021). با اعمال این سناریو رفتار متغیرهای مدل مطابق با شکل‌های (۱۶) یعنی اعتماد و (۱۷) یعنی کیفیت خدمات دیجیتال و (۱۸) یعنی سطح پایداری سازمانی و (۱۹) سودآوری و (۲۰) یعنی مشتریان می‌باشد.

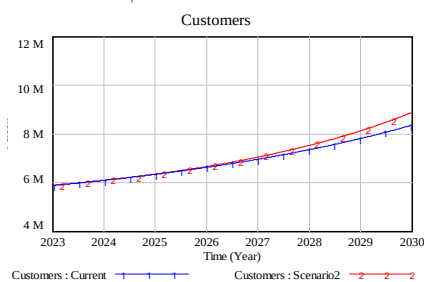
شکل ۱۶. رفتار متغیر اعتماد در سناریوی دوم

شکل ۱۷. رفتار متغیر کیفیت خدمات دیجیتال در سناریوی دوم

شکل ۱۸. رفتار متغیر پایداری سطوح

شکل ۱۹. رفتار متغیر سوددهی در سناریوی دوم

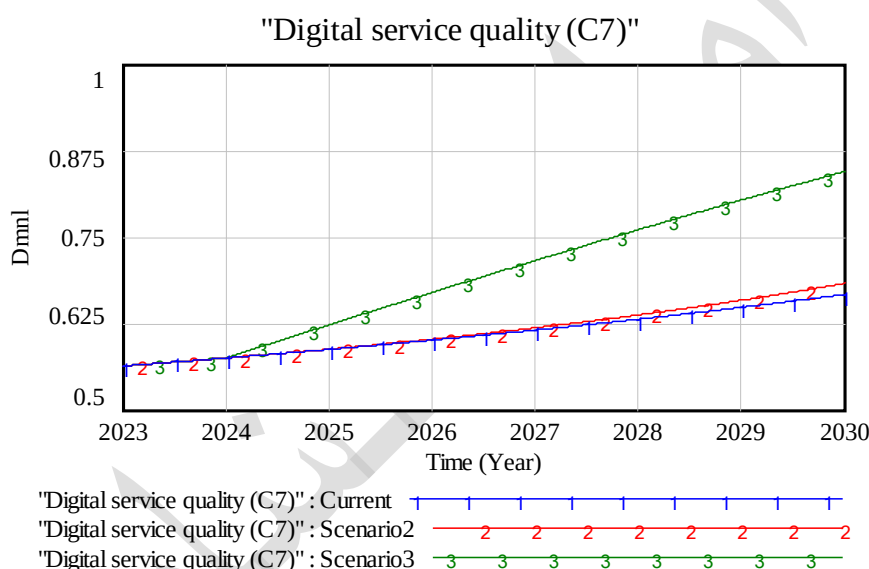

شکل ۲۰. رفتار متغیر تعداد مشتریان

در سناریوی دوم

سناریو سوم: بهبود کیفیت خدمات دیجیتال

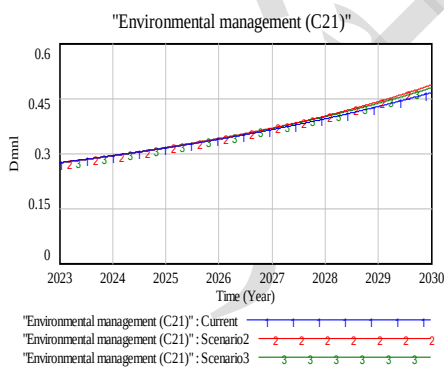
در سناریوی سوم، فرض بر این است که با تخصیص سرمایه مناسب، بتوان کیفیت خدمات دیجیتال را به طور مؤثری ارتقاء داد. در این سناریو، انجام سرمایه‌گذاری‌ها به گونه‌ای انجام می‌شود که کیفیت این خدمات از سال ۲۰۲۳ به بعد با یک روند مشخص و تدریجی افزایش یابد. به طور خاص، فرض بر این است که افزایش کیفیت خدمات دیجیتال از یک نقطه پایه آغاز می‌شود و با توجه به تخصیص بودجه، این افزایش کیفیت به صورت مستمر و پیوسته تا سال ۲۰۳۰ ادامه یابد. در نهایت، همان‌طور که در شکل ۱۶ نشان داده شده است، انتظار می‌رود که این کیفیت در سال ۲۰۳۰ به ۸۵ درصد برسد که نشان‌دهنده استانداردهای مطلوب و مطلوب خدمات دیجیتال است.

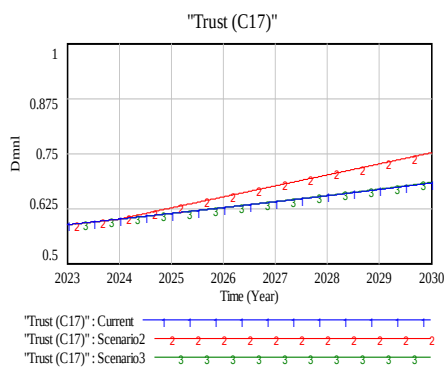
شکل ۱۶. رفتار متغیر کیفیت خدمات دیجیتال در سناریوی سوم

در این سناریو، انتظار می‌رود که رفتار متغیرهای مدل به صورت شکل‌های ۱۷ تا ۲۲ تغییر یابد. یکی از نکات مهم درباره کیفیت خدمات این است که تأثیر آن بر میزان اعتماد، به صورت مستقیم و خطی نیست. به همین دلیل، رفتار متغیر اعتماد، که در شکل ۱۷ با رنگ سبز به تصویر کشیده شده است، تغییرات چندانی را نشان نمی‌دهد. در این سناریو، اگر آن را با سناریوی دوم مقایسه کنیم، به وضوح می‌توان مشاهده کرد که تأثیر این حالت بر جنبه محیط زیستی پایداری کمتر است. به عبارتی دیگر، اقدامات لازم برای بهبود کیفیت خدمات دیجیتال، به طور مستقیم با محدودیت‌های زیست‌محیطی کمتری مواجه خواهد شد و لذا

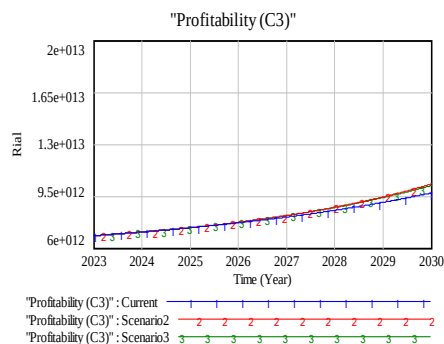
انتظار نمی‌رود متغیرهایی مانند سطح پایداری سازمان و فرهنگ دیجیتال تغییرات قابل توجهی را نشان دهند. با وجود تمرکز بر بهبود کیفیت خدمات، سایر متغیرهای کلیدی در این سناریو تغییراتی متفاوت با دو سناریوی پیشین از خود نشان داده‌اند. سطح اعتماد مشتریان در مقایسه با سناریوی اول تفاوت معناداری ندارد و تقریباً در همان سطح باقی می‌ماند، که می‌توان آن را به تمرکز کمتر بر سرمایه‌گذاری در حوزه فرهنگ دیجیتال نسبت داد. شاخص مدیریت ضایعات و محیط زیست در این سناریو نسبت به سناریوی دوم کاهش یافته ولی همچنان بهتر از سناریوی اول ارزیابی می‌شود، که بیانگر اثرات جانبی مثبت بهبود کیفیت دیجیتال بر عملکرد زیست‌محیطی است. از منظر عملکرد سازمانی، شاخص پایداری سطوح سازمانی تغییر محسوسی را نسبت به سناریوهای دیگر تجربه نکرده و همچنان در محدوده میانی باقی مانده است. در مقابل، درآمد سازمان در پایان سال ۲۰۳۰ نسبت به دو سناریوی دیگر بهبود بیشتری یافته است؛ به‌ویژه نسبت به سناریوی اول، این افزایش درآمد چشم‌گیرتر است. تعداد مشتریان دیجیتال نیز در این سناریو بیشتر از سناریوی اول و کمتر از سناریوی دوم گزارش شده، که نشان‌دهنده تأثیر مستقیم کیفیت خدمات بر جذب مشتری است. در عین حال، متغیر فرهنگ دیجیتال در این سناریو در سطحی پایین‌تر از سناریوی دوم باقی مانده است، چرا که سرمایه‌گذاری مستقیمی بر توسعه فرهنگ دیجیتال در نظر گرفته نشده و تمرکز صرفاً بر بهبود فنی خدمات بوده است.

شکل ۱۸. رفتار متغیر مدیریت ضایعات و محیط زیست در سناریوی سوم

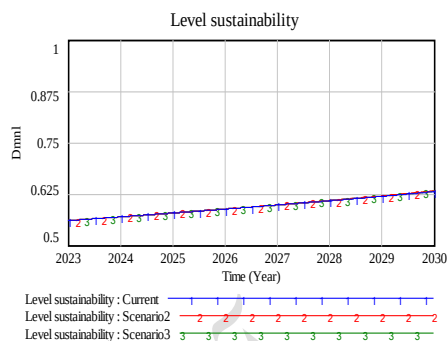

شکل ۱۷. رفتار متغیر اعتماد در سناریوی سوم

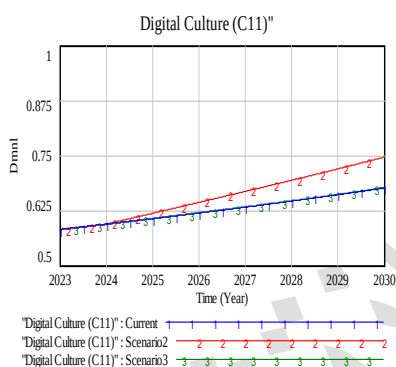
شکل ۲۰. رفتار متغیر سوددهی در سناریوی

سوم

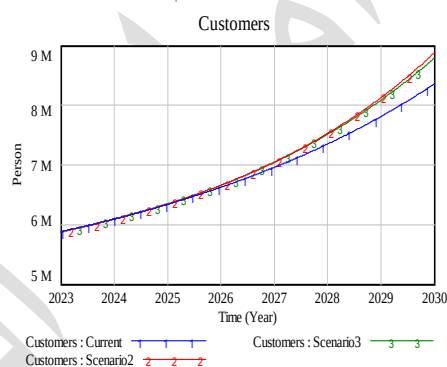
شکل ۱۹. رفتار متغیر پایداری سطوح عملیاتی

در سناریوی سوم

شکل ۲۲. رفتار متغیر فرهنگ دیجیتال در

سناریوی سوم

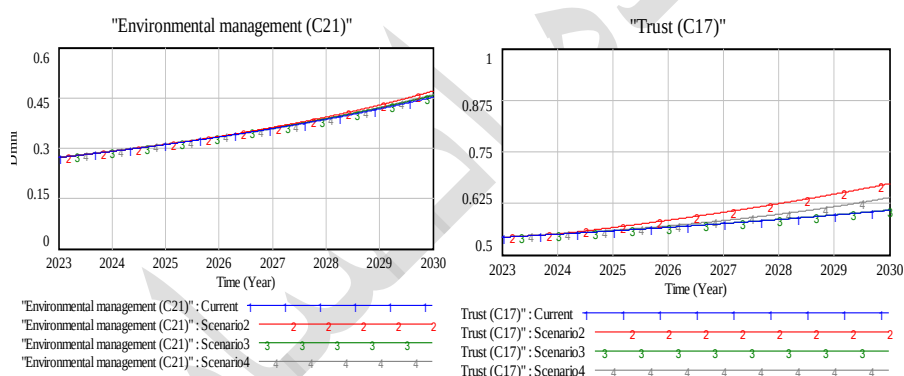
شکل ۲۱. رفتار متغیر تعداد مشتریان در

سناریوی سوم

سناریو چهارم: ارتقاء متغیرهای شناخت الکترونیک مشتریان (E-kyc) و عامل احراز هویت

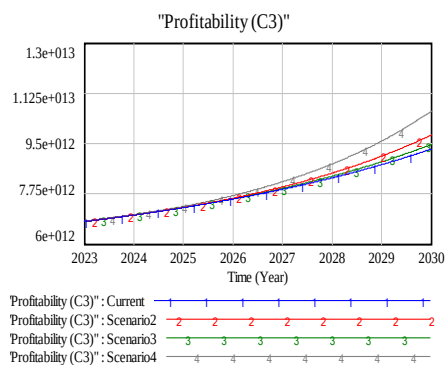
در سناریوی چهارم، استراتژی اصلی بر ارتقاء متغیرهای مرتبط با شناخت الکترونیک مشتری (E-KYC) و احراز هویت دیجیتال متمرکز است. در این مسیر، طی یک دوره زمانی هفت ساله، میزان سرمایه‌گذاری و توسعه در این دو حوزه به صورت دو برابری نسبت به وضعیت پایه افزایش یافته است. هدف از این رویکرد، تسهیل تعاملات دیجیتال با مشتریان، بهینه‌سازی فرآیندهای اعتبارسنجی و افزایش اعتماد در استفاده از خدمات دیجیتال بوده است. نتایج مدل‌سازی پویایی سیستم نشان می‌دهد که این سناریو با توجه به شکل‌های (۲۶) و (۲۷) با خط بنفش رنگ بیشترین تأثیر را بر سودآوری و جذب مشتریان داشته است؛

به طوری که شاخص های مالی سازمان نسبت به سایر سناریوها رشد بیشتری را تجربه کرده اند. در این سناریو، سودآوری سازمان طی یک بازه زمانی هفت ساله، از حدود 1.0×10^7 ریال به 1.125×10^{13} ریال افزایش یافته است؛ به عبارتی، رشد قابل توجهی در حدود ۶۰ درصدی در شاخص سودآوری حاصل شده که ناشی از بهینه سازی فرایندهای E-KYC و احراز هویت دیجیتال می باشد. این امر را می توان ناشی از بهبود چشم گیر در فرایندهای ورود مشتریان، کاهش خطاهای عملیاتی، و افزایش امنیت دانست که به طور مستقیم بر رضایت مشتری و نرخ استفاده از خدمات دیجیتال تأثیر گذاشته اند. در عین حال، شاخص های اعتماد در شکل (۲۳)، پایداری سازمانی در شکل (۲۵)، و عملکرد زیست محیطی و ضایعات در شکل (۲۴) نیز روندی صعودی اما با شیب ملایم داشته اند. این شاخص ها در این سناریو نسبت به وضعیت پایه بهبود یافته اند، اما همچنان در سطحی پایین تر از مقادیر ثبت شده در سناریوی دوم به رنگ قرمز در شکلهای باقی مانده اند، چرا که در این سناریو تمرکز کمتری بر فرهنگ سازی دیجیتال و بهبود مدل های سازمانی شده است.

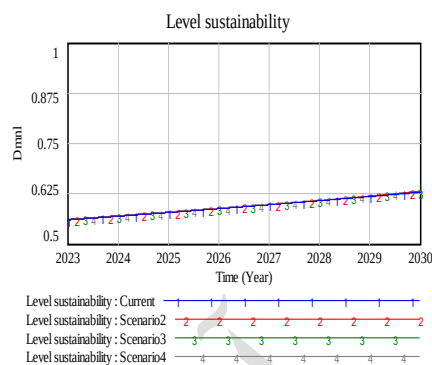

شکل ۲۴. رفتار متغیر مدیریت ضایعات و محیط زیست در سناریوی چهارم

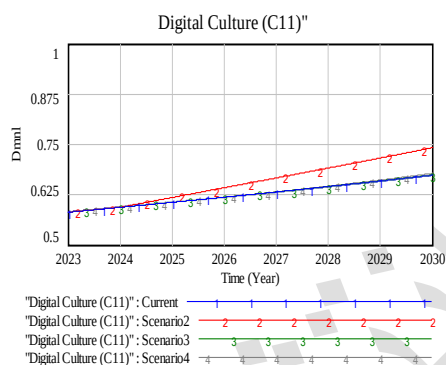
شکل ۲۳. رفتار متغیر اعتماد در سناریوی چهارم

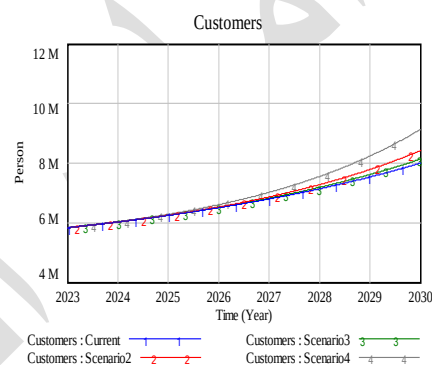
شکل ۲۶. رفتار متغیر سوددهی در سناریوی چهارم

شکل ۲۵. رفتار متغیر پایداری سطوح عملیاتی در سناریوی چهارم

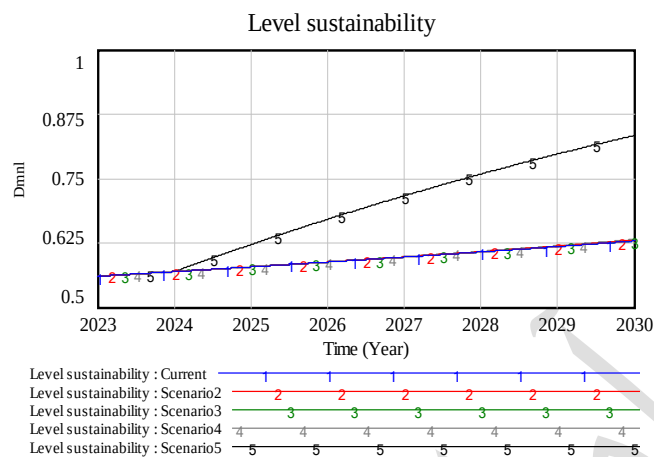

شکل ۲۸. رفتار متغیر فرهنگ دیجیتال در سناریوی چهارم

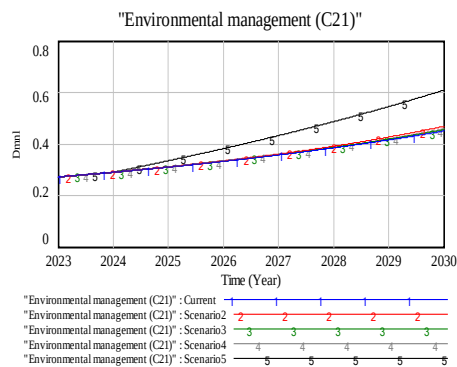
شکل ۲۷. رفتار متغیر تعداد مشتریان در سناریوی چهارم

سناریو پنجم: بهبود در زمینه پایداری سطوح در سناریوی پنجم با توجه به شکل (۲۹) که با خط مشکی روند نشان داده شده است، راهبرد اصلی بر ارتقاء پایداری سطوح سازمانی و همچنین بهبود عملکرد زیست محیطی از طریق مدیریت بهینه ضایعات متمرکز شده است. در این سناریو، شاخص پایداری سطوح از حدود ۶۰ درصد در سال پایه ۲۰۲۳ با روندی پیوسته و مستمر به سطح ۸۵ درصد در سال ۲۰۳۰ افزایش یافته است. این رشد چشم گیر که در شکل ۳۰ قابل مشاهده است، بیانگر تحقق تدریجی اهداف پایداری از طریق اصلاح فرایندهای درون سازمانی و سیاست گذاری های توسعه محور می باشد.

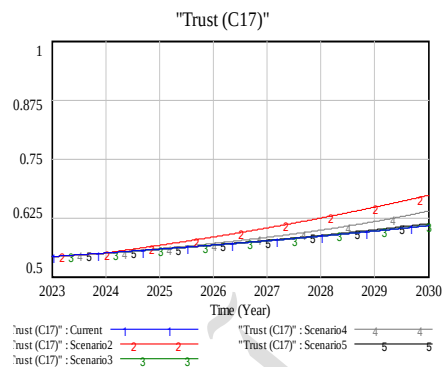

شکل ۲۹. رفتار متغیر پایداری سطوح عملیاتی در سناریوی پنجم

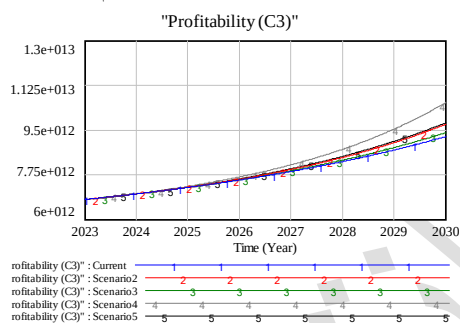
شاخص اعتماد در شکل (۳۰) نیز در این سناریو همتراز با سناریوی جاری رشد ملایمی را تجربه کرده است. در شکل (۳۱)، شاخص مدیریت ضایعات و زیست محیطی نشان دهنده رشدی تند از مقدار اولیه ۰,۳ در سال ۲۰۲۳ به حدود ۰,۶ در سال ۲۰۳۰ است، که با خط مشکی رنگ نمایش داده شده است. این رشد می تواند ناشی از سرمایه گذاری در فناوری های سبز و فرآیندهای پایدار سازمانی باشد. از منظر اقتصادی، شاخص سودآوری در این سناریو نسبت به سناریوهای اول، دوم و سوم افزایش بیشتری را نشان می دهد و در برخی دوره ها با سناریوی دوم همتراز بوده است؛ اما همچنان در سطحی پایین تر از سناریوی چهارم قرار دارد. در شکل (۳۲)، این تفاوت به روشنی قابل مشاهده است. همچنین، جذب مشتری جدید در این سناریو رشدی حدود دو میلیون نفر طی دوره هدف را نشان می دهد که در شکل (۳۳) با خط مشکی رنگ مشخص شده است. در خصوص فرهنگ دیجیتال، این شاخص در سطحی مشابه با سناریوهای جاری، اول، دوم و سوم باقی مانده و پایین تر از سناریوی چهارم است، چراکه تمرکز اصلی این سناریو بر پایداری و محیط زیست بوده و سرمایه گذاری مستقیمی در حوزه فرهنگ دیجیتال صورت نگرفته است.

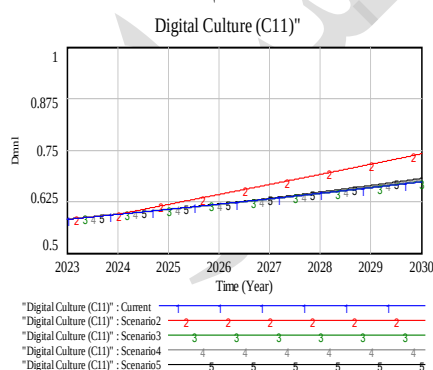
شکل ۳۱. رفتار متغیر مدیریت ضایعات و زیست محیطی در سناریوی پنجم

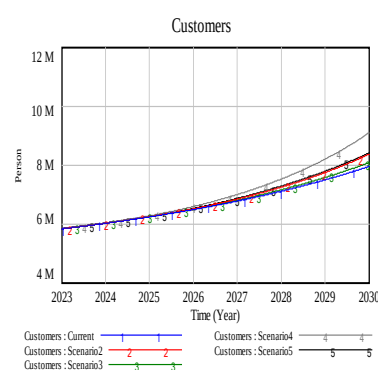
شکل ۳۰. رفتار متغیر اعتماد در سناریوی پنجم

شکل ۳۲. رفتار متغیر سوددهی در سناریوی پنجم

شکل ۳۴. رفتار متغیر فرهنگ دیجیتال در سناریوی پنجم

شکل ۳۳. رفتار متغیر تعداد مشتریان در سناریوی پنجم

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج شبیه‌سازی و تحلیل سناریوهای مختلف نشان می‌دهد که در صنعت بانکداری، استقرار پایداری در حوزه بانکداری دیجیتال مستلزم سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی در عوامل مرتبط با پایداری است. چنین سرمایه‌گذاری‌هایی می‌تواند منجر به افزایش سودآوری، بهبود پایداری در سطح سازمانی و افزایش تعداد مشتریان شود. سایر عوامل، از جمله ابزارهای مرتبط با روندهای دیجیتالی در فرآیندهای شناسایی و احراز هویت مشتری، همکاری با طرف‌های ثالث، متغیرهایی مانند کیفیت خدمات دیجیتال و مدیریت محیط‌زیست و کاهش ضایعات، دارای اهمیت ثانویه در تأثیرگذاری بر پویایی سیستم پایداری بانکداری دیجیتال هستند. به طور کلی، بر اساس سناریوهای مورد بررسی و تحلیل صنعت بانکداری، اولویت‌بندی پایداری در عصر دیجیتال انتظار می‌رود که مزایای مالی، اجتماعی و زیست‌محیطی قابل توجهی را برای سازمان‌ها و جامعه به همراه داشته باشد.

بنابراین، توصیه می‌شود که شبکه بانکی اقداماتی را برای تقویت تدابیر امنیتی با هدف افزایش اعتماد و حفاظت از تراکنش‌های مشتریان و ذی‌نفعان انجام دهد. همچنین، باید تلاش‌هایی برای ارتقا و به‌روزرسانی ساختار آموزشی نیروی کار دیجیتال متناسب با فناوری‌ها و روندهای نوین صورت گیرد تا دانش فنی، تخصص و الزامات پایداری بهبود یابد.

توسعه زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، همراه با همکاری با سیاست‌گذاران، باید از جمله اهداف شبکه بانکی باشد. علاوه بر این، توسعه زیرساخت‌های دیجیتال با هدف کاهش هزینه‌ها، افزایش چابکی سازمانی و پایش بهترین شیوه‌های بازار از طریق همکاری با طرف‌های ثالث، فین‌تک‌ها و دیگر بازیگران نوظهور و دانش‌بنیان باید در اولویت سازمان‌ها قرار گیرد.

همچنین، به پژوهشگران توصیه می‌شود که سایر صنایع را نیز بررسی کرده و یافته‌های این مطالعه را با آن‌ها مقایسه کنند. شناسایی متغیرهای اضافی با جزئیات کمی و کیفی بیشتر و توسعه مدل‌هایی با استفاده از روش‌های ریاضی، ابتکاری و هوش مصنوعی یکپارچه نیز پیشنهاد می‌شود. سایر پیشنهادات شامل بررسی شکاف عملکردی در پایداری دیجیتال در صنایع و کسب‌وکارهای مختلف، انجام پژوهش‌های کاربردی برای تدوین دستورالعمل‌ها و

استانداردهای پایداری در عصر تحول دیجیتال و تولید گزارش‌های دوره‌ای مبتنی بر این استانداردها است.

در نهایت، پیشنهاد می‌شود که مدیران پایداری آموزش دیده و دفاتر و کمیته‌های پایداری در سازمان‌ها، صنایع و کسب‌وکارها برای افزایش کارایی عملیاتی ایجاد شوند. همچنین، پژوهشگران می‌توانند تأثیر فناوری‌های نوظهوری مانند یادگیری ماشین را بر تحلیل رفتار مشتری و ارائه خدمات شخصی‌سازی شده بررسی کنند. آن‌ها می‌توانند تفاوت عملکرد بانک‌های کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته را در اجرای سیاست‌های پایداری دیجیتال مطالعه کنند. در پژوهش‌های آینده، سناریوهای شبیه‌سازی شده می‌توانند به حوزه‌هایی مانند مدیریت ریسک، مقررات بانکداری دیجیتال و تأثیرات جغرافیایی گسترش یابند. بررسی پتانسیل فناوری‌هایی مانند بلاک‌چین، بانکداری باز و اینترنت اشیاء برای ارتقای پایداری در بانکداری دیجیتال نیز مفید خواهد بود. در نهایت، در صورت امکان، می‌توان بررسی کرد که چگونه فناوری‌های دیجیتال می‌توانند به بهبود دسترسی افراد کم‌درآمد و ساکنان مناطق دورافتاده به خدمات بانکی کمک کنند.

ارزیابی انتقادی پژوهش (روش‌ها و یافته‌ها)

با وجود ارائه‌ی یک مدل پویایی‌شناسی جامع برای پایداری بانکداری دیجیتال و تحلیل سناریوهای مختلف، یافته‌های پژوهش نیازمند تحلیل انتقادی دقیق‌تری هستند. نخست آن‌که، اگرچه نتایج به‌روشنی تأثیر مثبت متغیرهایی مانند کیفیت خدمات دیجیتال، اعتماد مشتریان و پایداری سازمانی را بر عملکرد بانک‌ها نشان می‌دهد، اما این روابط عمدتاً بر پایه‌ی مدل‌سازی مفهومی و قضاوت خبرگان شکل گرفته‌اند. استفاده از روش دلفی فازی با مشارکت تنها ۱۰ خبره، اگرچه در ادبیات رایج است، اما ممکن است نتواند بازتاب‌دهنده‌ی کامل تنوع دیدگاه‌ها و شرایط واقعی صنعت بانکداری کشور باشد. این محدودیت، به‌ویژه در تعیین وزن و اهمیت متغیرها، می‌تواند موجب سوگیری‌های احتمالی در نتایج شود.

در بخش مدل‌سازی ساختاری و دینامیکی نیز، برخی از پارامترها به‌صورت ذهنی و با تکیه بر برآوردهای غیرمستقیم یا قضاوت‌های کارشناسی تعیین شده‌اند. این رویکرد ممکن است دقت شبیه‌سازی را کاهش داده و تعمیم‌پذیری یافته‌ها را محدود کند. افزون بر این، عوامل برون‌زا نظیر تغییرات سریع فناوری یا سیاست‌های کلان اقتصادی که می‌توانند به‌شدت بر پویایی سیستم اثرگذار باشند، در مدل لحاظ نشده‌اند. از منظر ارتباط با ادبیات موضوع،

برخی از نتایج با مطالعات پیشین هماهنگ است؛ در این پژوهش تلاش شده است تا یافته‌های به‌دست‌آمده نه تنها در چارچوب مدل‌سازی مفهومی و سناریوهای شبیه‌سازی بررسی شوند، بلکه در پرتو ادبیات موضوع نیز مورد تحلیل قرار گیرند. به‌ویژه، نتایج حاصل از سناریوهایی چون ارتقاء فرهنگ دیجیتال، بهبود فرآیندهای سازمانی و توسعه مدل کسب و کار با مطالعاتی مانند (Nicolleti (2021 و (Nguyen et al. (2021 هم‌راستا بوده و بر نقش میانجی‌گرانه این مؤلفه‌ها در ارتقاء پایداری تأکید دارند. همچنین، یافته‌های پژوهش در خصوص اثرگذاری سرمایه‌گذاری بر کیفیت خدمات دیجیتال، امنیت اطلاعات و شفافیت فرآیندها با رویکردهای پیشنهادی (George et al. (2020، (Castro et al. (2021 و (Singh (2022 هم‌خوانی دارد. از سوی دیگر، در بخش‌هایی از مدل، از جمله تأثیر متقابل شناخت الکترونیکی مشتری (E-KYC) بر عملکرد زیست‌محیطی، روابط جدیدی استخراج شده است که در پژوهش‌های پیشین کمتر به آن‌ها پرداخته شده و می‌تواند به‌عنوان توسعه‌ی نظری مدل‌های موجود تلقی شود. همچنین، طراحی مدل سه‌بعدی (اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی) برای تبیین پایداری در بانکداری دیجیتال، پاسخی به خلأ موجود در اغلب مطالعات پیشین است که صرفاً به یک بعد یا به تحلیل‌های توصیفی و جزیره‌ای در بانکداری بسنده کرده بودند. بدین ترتیب، پژوهش حاضر ضمن هم‌سویی با چارچوب‌های نظری موجود، گامی در جهت تلفیق منسجم آن‌ها در قالب یک مدل بومی‌سازی شده و کاربردی برداشته است.

در نهایت، یکی از محدودیت‌های قابل توجه پژوهش، فقدان استفاده از داده‌های واقعی میدانی یا طولی جهت آزمون تجربی مدل است. از آن‌جا که مدل ارائه‌شده صرفاً در محیط شبیه‌سازی مورد بررسی قرار گرفته، یافته‌ها بیشتر جنبه‌ی پیشنهادی و امکان‌سنجی دارند تا اثبات علمی قطعی داشته باشند.

پیشنهادهای مدیریتی

برای مقابله با چالش‌ها و بهبود پایداری در بانکداری دیجیتال، این بخش توصیه‌های مدیریتی استخراج‌شده از تحلیل‌های انجام‌شده را ارائه می‌دهد. این توصیه‌ها شامل موارد زیر است:

طراحی مدل‌های کسب و کار تطبیقی به مدیران بانک‌ها اجازه می‌دهد در مواجهه با تغییرات سریع فناوری و مقررات جدید، خدمات خود را به سرعت بازطراحی و به بازار

عرضه کنند. برای اجرای این رویکرد، لازم است ساختارهای تصمیم‌گیری درون بانک‌ها چابک‌تر شوند و تیم‌های بین‌رشته‌ای در زمینه فناوری اطلاعات، بازاریابی و عملیات تشکیل گردد. این اقدام موجب افزایش پایداری مالی و حفظ سهم بازار در محیط‌های پرتلاطم دیجیتال خواهد شد.

برای کاهش خطرات امنیتی در بانکداری دیجیتال و افزایش اعتماد مشتریان، ایجاد شبکه‌های داده‌ای امن باید در اولویت قرار گیرد. این شبکه‌ها باید قادر به مقابله با حملات سایبری و تهدیدات جدید باشند. بانک‌ها باید از فناوری‌های پیشرفته مانند فناوری بلاکچین، رمزنگاری پیشرفته و سیستم‌های احراز هویت چندعاملی استفاده کنند. این اقدامات موجب کاهش احتمال نفوذ غیرمجاز و دسترسی به اطلاعات حساس مشتریان می‌شود. همچنین با افزایش امنیت داده‌ها، اعتماد مشتریان به خدمات دیجیتال بانک‌ها تقویت شده و این امر به ارتقاء نرخ پذیرش خدمات دیجیتال کمک خواهد کرد. در نهایت، این امنیت برای پایداری بانک‌ها در دنیای دیجیتال و حفاظت از اعتبار آن‌ها حیاتی است.

بانکداری سبز به عنوان یکی از استراتژی‌های کلیدی برای تحقق توسعه پایدار، نقش مهمی در کاهش اثرات زیست‌محیطی فعالیت‌های بانکی ایفا می‌کند. بانک‌ها باید اقدامات مشخصی در راستای کاهش ردپای کربنی خود اتخاذ کنند، از جمله استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر (مانند انرژی خورشیدی و بادی) برای تامین انرژی مراکز داده و زیرساخت‌های دیجیتال. همچنین بهینه‌سازی مصرف انرژی در شعب دیجیتال و دیتاسنترها، توسعه خدمات بدون کاغذ و ترویج امضای الکترونیکی در قراردادها، از جمله دیگر اقدامات سبز قابل اجرا هستند. برای پیاده‌سازی موثر بانکداری سبز، لازم است بانک‌ها سیاست‌های داخلی مشخصی برای پایداری زیست‌محیطی تدوین کرده و این سیاست‌ها را در کلیه بخش‌های عملیاتی خود ادغام کنند. این اقدامات علاوه بر کمک به حفظ محیط‌زیست، موجب ارتقای تصویر برند بانک، افزایش مسئولیت اجتماعی شرکتی و جذب مشتریان آگاه به مسائل محیط‌زیستی خواهد شد. در نهایت، بانک‌هایی که در مسیر بانکداری سبز حرکت می‌کنند، نه تنها به الزامات قانونی و استانداردهای جهانی پاسخ می‌دهند، بلکه موقعیت رقابتی قوی‌تری در بازارهای آینده پیدا خواهند کرد.

برای ارزیابی صحیح‌تر و جامع‌تر عملکرد بانک‌ها در عصر دیجیتال، ضروری است که علاوه بر شاخص‌های اقتصادی سنتی، معیارهای پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی نیز در

نظر گرفته شوند. به ویژه در ایران که با چالش‌های محیط‌زیستی و اجتماعی روبه‌رو است، بانک‌ها باید شاخص‌هایی مانند استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در زیرساخت‌های دیجیتال، کاهش مصرف کاغذ و ارائه خدمات بدون کاغذ، و دسترسی به خدمات مالی برای اقشار محروم را در نظر بگیرند. این شاخص‌ها نه تنها موجب کاهش تأثیرات منفی بانک‌ها بر محیط‌زیست می‌شود، بلکه به تقویت مسئولیت اجتماعی بانک‌ها کمک کرده و می‌تواند در جذب مشتریان آگاه به مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی در بازار رقابتی ایران مؤثر باشد. همچنین، با توجه به افزایش رقابت در عرصه بانکداری دیجیتال، این رویکرد می‌تواند به عنوان یک مزیت رقابتی برای بانک‌ها محسوب شده و موجب افزایش اعتماد عمومی و وفاداری مشتریان شود. حمایت از استارت‌آپ‌ها و فن‌تک‌ها: تقویت اکوسیستم‌هایی که همکاری با استارت‌آپ‌ها را تشویق کرده و نوآوری‌های آن‌ها را در خدمات بانکی به کار گیرند.

در راستای تحقق پایداری بانکداری دیجیتال در ایران، لازم است بانک‌ها با حمایت هدفمند از استارت‌آپ‌ها و فن‌تک‌ها، اکوسیستمی نوآور و پایدار ایجاد کنند. این حمایت می‌تواند شامل سرمایه‌گذاری در فناوری‌های سبز، ترویج خدمات مالی فراگیر، و توسعه راهکارهای دیجیتال کم‌مصرف و کم‌هزینه باشد. همکاری با فن‌تک‌ها به بانک‌ها امکان می‌دهد تا خدمات مالی را به شیوه‌ای سریع‌تر، کم‌هزینه‌تر و سازگارتر با محیط‌زیست به مشتریان عرضه کرده و بدین ترتیب هم به ارتقای پایداری اقتصادی، هم اجتماعی و هم زیست‌محیطی کمک کنند.

محدودیت‌های پژوهش

این تحقیق با وجود گستردگی موضوع و روش‌های مختلف تحقیقاتی که استفاده شده است، با محدودیت‌هایی نیز روبه‌رو بوده است. برخی از این محدودیت‌ها عبارتند از: یکی از محدودیت‌های این تحقیق عدم دسترسی به داده‌های دقیق و به‌روز از بانک‌ها و مؤسسات مالی در ایران بوده است. بخصوص بانک‌های دولتی که این امر باعث شد که بیشتر داده‌های استفاده شده از منابع عمومی و گزارش‌های بین‌المللی استخراج شوند که ممکن است به طور کامل منعطف با شرایط داخلی ایران نباشند. لذا انجام پژوهش‌های میدانی با دسترسی به داده‌های واقعی از بانک‌ها و مؤسسات مالی داخلی بخصوص دولتی برای بهبود دقت مدل‌ها و اعتبار نتایج پیشنهاد می‌گردد.

در نظر نگرفتن فاکتورهایی از قبیل نظام و چارچوب اقتصادی و سیاسی کشور و تأثیر تحریم‌های بانک مرکزی و شبکه بانکی از جمله دیگر محدودیت‌های این پژوهش است. تحلیل تأثیر عوامل اقتصادی-سیاسی (مانند تحریم‌های بین‌المللی یا نوسانات اقتصادی داخلی) بر میزان موفقیت بانکداری دیجیتال پایدار در مطالعات آینده به صورت سرفصل مجزا پیشنهاد می‌گردد.

از دیگر محدودیت‌های این رساله در این بوده است که بانک خاصی در ایران تاکنون به طور ویژه به بررسی و تدوین چارچوب‌های پایداری بانکداری دیجیتال حداقل به صورت یک پروژه سازمانی در سطح شبکه پرداخته است. از این رو امکان پژوهش میدانی و یا پیمایش سلب شده است و به منظور ارایه مدل به ایده‌های خبرگان بسنده شده است. لذا به شبکه بانکی پیشنهاد اجرای مطالعات موردی در زمینه پایداری دیجیتال می‌گردد. با توجه به شرایط خاص اقتصادی و تحریم‌ها، اجرای بسیاری از مدل‌های دیجیتال در بانکداری ایران محدود است. بنابراین، نتایج این تحقیق ممکن است نتایج مشابه در کشورهای دیگر را به دقت منعکس نکند. لذا بررسی سناریوهای مختلف توسعه بانکداری دیجیتال در ایران تحت شرایط تحریم یا تغییرات احتمالی سیاسی-اقتصادی، و توسعه مدل‌های مقاومتی پیشنهاد می‌گردد.

تعارض منافع:

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mohammad Taghi Taghavifard <https://orcid.org/0000-0002-4886-2860>

Mohsen Keramatpanah <https://orcid.org/0000-0002-4886-2860>

Maghsoud Amiri <https://orcid.org/0000-0002-4212-2079>

Mehdi Shamizanjani <https://orcid.org/0000-0003-2912-0359>

منابع

1. Alexander, K. (2014). Stability and sustainability in banking reform: Are environmental risks missing in Basel III? Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2376404>

2. Al-Okaily, M., Khassawneh, A., Bataineh, H., & Dahabiyeh, L. A. (2023). Digital transformation and financial performance: Evidence from banking sector. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(1), 100300. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100300>
3. Azadeh, S., Aslizadaeh, A., Khakzar Bafruei, M., & Etemadi, A. (2023). Development of a dynamic model of bank strategy in uncertainty using the SD approach. *Financial Management Strategy*, 11(2), 203–226.
4. Bai, C., & Sarkis, J. (2020). A supply chain transparency and sustainability technology appraisal model for blockchain technology. *International Journal of Production Research*, 58(7), 2142–2162. DOI: 10.1080/00207543.2019.1708989
5. Batista, A. A. D. S., & Francisco, A. C. D. (2018). Organizational sustainability practices: A study of the firms listed by the corporate sustainability index. *Sustainability*, 10(1), 226. <https://doi.org/10.3390/su10010226>
6. Brenner, B., & Hartl, B. (2021). The perceived relationship between digitalization and ecological, economic, and social sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 315, Article 128128. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128128>
7. Cheng, J. H., Lee, C. M., & Tang, C. H. (2009). An application of fuzzy Delphi and fuzzy AHP on evaluating wafer supplier in semiconductor industry. *WSEAS Transactions on Information Science and Applications*, 6(5), 756–767.
8. Çokçetin, G. (2018). Digital sustainability in the banking and finance sector. In *Sustainability in a Digital World. CSR, Sustainability, Ethics & Governance*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66592-4_5
9. Cook, S., Jackson, E. L., Fisher, M. J., Baker, D., & Diepeveen, D. (2021). Embedding digital agriculture into sustainable Australian food systems: Pathways and pitfalls to value creation. *International Journal of Agricultural Sustainability*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/14735903.2021.1941170>
10. Debnath, B., Bari, A. M., de Jesus Pacheco, D. A., & Karmaker, C. L. (2023). An integrated Best–Worst Method and Interpretive Structural Modeling approach for assessing the barriers to circular economy implementation. *Decision Analytics Journal*, 7, 100250. <https://doi.org/10.1016/j.dajour.2023.100250>
11. Del Carmen Sandoval Velasco, M. (2022). The digital finance and sustainability nexus: In search of a conceptual approach to “sustainable digital finance.” *Florence School of Banking and Finance*. <https://fbf.eui.eu/the-digital-finance-and-sustainability-nexus-in-search-of-a-conceptual-approach-to-sustainable-digital-finance/>
12. Del Río Castro, G., González Fernández, M. C., & Uruburu Colsa, Á. (2021). Unleashing the convergence amid digitalization and

sustainability towards pursuing the Sustainable Development Goals (SDGs): A holistic review. *Journal of Cleaner Production*, 280, 122204. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122204>

13. Del Río Castro, G., González Fernández, M. C., & Uruburu Colso, Á. (2021). Unleashing the convergence amid digitalization and sustainability towards pursuing the Sustainable Development Goals (SDGs): A holistic review. *Journal of Cleaner Production*, 280, 124491. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124491>
14. DeYoung, R., & Yom, C. (2020). On the Fintech Revolution: Interpreting the Forces of Innovation, Disruption, and Transformation in Financial Services. *Journal of Economics and Business*, 108, 105930. <https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2019.105930>
15. Di Vaio, A., Palladino, R., Hassan, R., & Escobar, O. (2020). Artificial intelligence and business models in the sustainable development goals perspective: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, 121, 283–314. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.019>
16. Dwivedi, Y. K., Hughes, L., Ismagilova, E., Aarts, G., Coombs, C., Crick, T., ... & Williams, M. D. (2023). Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71, 102642. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt.2019.08.002
17. Federal Reserve. (2020, December). Federal Reserve Board announces it has formally joined the Network of Central Banks and Supervisors for Greening the Financial System, or NGFS, as a member. Federal Reserve Report. Retrieved from <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/other20201215a.htm>
18. Fotiadis, A. K., Jiang, L., & Stylios, C. D. (2024). Banks' Role in Achieving Sustainable Development Goals: A Systematic Literature Review. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 14(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/20430795.2023.2175045>
19. Galati, A., Tulone, A., Crescimanno, M., & Schimmenti, E. (2021). Digital banking for sustainability: challenges and opportunities in the age of transformation. *Sustainability*, 13(15), 8424 DOI: 10.3390/su13158424
20. Gebhardt, C. (2017). Humans in the loop: The clash of concepts in digital sustainability in smart cities. In T. Osburg & C. Lohrmann (Eds.), *Sustainability in a Digital World: New Opportunities Through New Technologies* (pp. 85–93). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66592-4_9
21. Geels, F. W. (2013). The impact of the financial–economic crisis on sustainability transitions: Financial investment, governance and public discourse. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 6, 67–95. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2012.11.004>

22. George, G., Merrill, R. K., & Schillebeeckx, S. J. D. (2020). Digital sustainability and entrepreneurship: How digital innovations are helping tackle climate change and sustainable development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 45(5), 999–1027. <https://doi.org/10.1177/1042258719899425>
23. Georgiadis, P., & Besiou, M. (2022). Dynamic modeling for sustainability transitions: A review and research agenda. *Journal of Cleaner Production*, 332, 130093. DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.130093
24. Grames, J., & Pizzi, S. (2025). Sustainable Business Models in Banking: Patterns and Customer Perception. *Business Strategy and the Environment*. <https://doi.org/10.1002/bse.3459>
25. Gurendrawati, E., Musyaffi, A.M., Rofiqah, I., Widawati, Y., Oktavia, R., & Karmila, E. (2024). DIGITAL BANKING CHANNEL SUSTAINABILITY: IS IT EFFECTIVE TO USE? *JOURNAL OF SUSTAINABILITY SCIENCE AND MANAGEMENT*.
26. Hussien, M. I., & Aziz, R. A. E. (2017). System dynamics modeling and simulation for e-banking: The Egyptian context. *IBIMA Business Review*, 2017, 1–17. <https://doi.org/10.5171/2017.191523>
27. Kalfaoglou, F. (2021). ESG risks: A new source of risks for the banking sector. *Bank of Greece Economic Bulletin*, (53). Retrieved from <https://www.bankofgreece.gr/Publications/EconomicBul53.pdf>
28. Khoshnevis, M., & Faezy Razi, F. (2022). Designing a dynamic model of banking services sustainable supply chain management using system dynamics (Case study: Mehr Iran Bank). *Journal of Industrial Engineering International*, 4(3), 90.
29. Klus, M. F., Lohwasser, T. S., Holotiuk, F., & Moormann, J. (2019). Strategic alliances between banks and FinTechs for digital innovation: Motives to collaborate and types of interaction. *The Journal of Entrepreneurial Finance*, 21(1), Article 2. Retrieved from <https://digitalcommons.pepperdine.edu/jef/vol21/iss1/2/>
30. Kumar, A., Mangla, S. K., Luthra, S., & Rana, N. P. (2022). Social sustainability in digital banking: a multi-methodological approach. *Technological Forecasting and Social Change*, 178, 121587. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121587>
31. Kumar, K., & Prakash, A. (2019). Examination of sustainability reporting practices in Indian banking sector. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 4(1), 1–16. <https://doi.org/10.1186/s41180-019-0027-5>
32. Kunkel, S., & Matthes, M. (2020). Digital transformation and environmental sustainability in industry: Putting expectations in Asian and African policies into perspective. *Environmental Science & Policy*, 112, 318–329. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.022>
33. Longo, F., Padovano, A., & Umbrello, S. (2020). Value-oriented and ethical technology engineering in industry 5.0: A human-centric perspective for the design of the factory of the future. *Applied Sciences*, 10(12), 4182. <https://doi.org/10.3390/app10124182>

34. Ma, M., Xiao, Z., Liu, M., & Huang, X. (2023). Combining the role of green finance and environmental sustainability on green economic growth: Evidence from G-20 economies. *Renewable Energy*, 205, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.renene.2023.01.002>
35. Marzbani Moghani, M., Armanmehr, M., & Mirbagherijam, M. (2024). Modeling mobile banking acceptance by Tejarat Bank customers (Integrated system dynamics and econometrics approach). *Iranian Journal of Trade Studies*, 28(110), 57–80.
36. Migliorelli, M., & Dessertine, P. (2023). *Sustainable Finance and Banking: A Guide to Theory and Practice*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-89806-7>
37. Mokgohloa, K., Kanakana-Katumba, M. G., Maladzhi, R. W., & Xaba, S. (2022). A system dynamics approach to postal digital transformation dynamics: A causal loop diagram (CLD) perspective. *South African Journal of Industrial Engineering*, 33(4), 10–31. <https://doi.org/10.7166/33-4-2884>
38. Molla, A., & Abareshi, A. (2012). Organizational green motivations for information technology: Empirical study. *Journal of Computer Information Systems*, 52(3), 92–102.
39. Montana, P. J., & Charnov, B. (2008). *Management*. Hauppauge: Barron's Educational Series.
40. Nobahar, E., Dehghan Nayeri, M., & Rajabzadeh Ghatari, A. (2021). A model on Iranian banks sustainability assessment. *Management Research in Iran*, 23(3), 161–187. <https://doi.org/10.52547/mri.23.3.161>
41. Noja, G. G., Cristea, M., Panait, M., Trif, S. M., & Ponea, C. Ş. (2022). The impact of energy innovations and environmental performance on the sustainable development of the EU countries in a globalized digital economy. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 934404. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.934404>
42. Nosratabadi, S., Pinter, G., Mosavi, A., & Semperger, S. (2020). Sustainable banking; evaluation of the European business models. *Sustainability*, 12(6), 2314. <https://doi.org/10.3390/su12062314>
43. Nwagwu, I. (2020). Driving sustainable banking in Nigeria through responsible management education: The case of Lagos Business School. *The International Journal of Management Education*, 18(1), 100332. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100332>
44. Osburg, T. (2017). Sustainability in a digital world needs trust. In *Sustainability in a Digital World* (pp. 3–19). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66592-4_1
45. Pappas, I. O., Mikalef, P., Giannakos, M. N., Krogstie, J., & Lekakos, G. (2022). Digital transformation for a sustainable society: A decision support framework. *Information Systems Frontiers*, 24(1), 93–106. DOI: 10.1007/s10796-023-10406-5
46. Pruyt, E., & Hamarat, C. (2010, March). The concerted run on the DSB Bank: An exploratory system dynamics approach. In *Proceedings of the 28th International Conference of the System Dynamics Society*

- (pp. 1–27). Retrieved from <https://proceedings.systemdynamics.org/2010/proceed/papers/P1273.pdf>
47. Rasoulinezhad, E., & Taghizadeh-Hesary, F. (2022). Identification of critical success factors for developing the green digital financing market in Iran. In *Green Digital Finance and Sustainable Development Goals* (pp. 91–109). Singapore: Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6033-2_6
 48. Richardson, G. P. (2011). Reflections on the foundations of system dynamics. *System Dynamics Review*, 27(3), 219–243. DOI: 10.1002/sdr.462
 50. Samsioe, E., & Fuentes, C. (2021). Digitalizing shopping routines: Re-organizing household practices to enable sustainable food provisioning. *Sustainable Production and Consumption*, 28, 1232–1241. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.07.019>
 51. Saniuk, S., Grabowska, S., Straka, M., (2022). Identification of social and economic expectations: contextual reasons for the transformation process of industry 4.0 into the industry 5.0 concept. *Sustainability (Switzerland)* 14 (3). <https://doi.org/10.3390/su14031391>
 52. Shahabi, V., Azar, A., Faezy Razi, F., & Fallah Shams, M. (2021). Modeling the impact of the Industry 4.0 on the banking supply chain using fuzzy DEMATEL technique. *Journal of International Business Administration*, 4(1), 67–89.
 53. Shelzer, R. (2017). What is Industry 5.0—And how will it affect manufacturers? Retrieved from <https://blog.gesrepair.com/industry-5-0-will-affect-manufacturers/>
 54. Singh, A. K., & Kumar, V. P. (2024). Establishing the relationship between the strategic factors influencing blockchain technology deployment for achieving SDG and ESG objectives during infrastructure development: an ISM-MICMAC approach. *Smart and Sustainable Built Environment*, 13(3), 711–736. <https://doi.org/10.1108/SASBE-12-2023-0405>
 55. Singh, V. K. (2022). Regulatory and legal framework for promoting green digital finance. In F. Taghizadeh-Hesary & S. Hyun (Eds.), *Green Digital Finance and Sustainable Development Goals* (pp. 3–27). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-2662-4_1
 56. Smith, A., Voß, J.-P., & Grin, J. (2010). Innovation studies and sustainability transitions: The allure of the multi-level perspective and its challenges. *Research Policy*, 39(4), 435–448. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2010.01.023>
 57. Smith, J., Johnson, L., & Wang, M. (2023). Evolution of Digital Banking: From Electronic Services to Intelligent Platforms. *Journal of Financial Innovation*, 12(3), 45–60. <https://doi.org/10.1234/jfi.2023.1203.45>
 58. Starnawska, S. E. (2021). Sustainability in the banking industry through technological transformation. In S. H. Park, M. A. Gonzalez-Perez, &

- D. E. Floriani (Eds.), *The Palgrave Handbook of Corporate Sustainability in the Digital Era*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76577-0_14
59. Su, X., Wang, S., & Li, F. (2023). The impact of digital transformation on ESG performance based on the mediating effect of dynamic capabilities. *Sustainability*, 15(18), 13506. <https://doi.org/10.3390/su151813506>
60. Tay, L. Y., Tai, H. T., & Tan, G. S. (2022). Digital financial inclusion: A gateway to sustainable development. *Heliyon*, 8(6), e09766. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09766>
61. Tiago, F., Gil, A., Stemberger, S., & Borges-Tiago, T. (2021). Digital sustainability communication in tourism. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(1), 27–34. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2019.12.002>
62. Valentina, V., & Otilia, M. (2025). FinTech and AI as Opportunities for a Sustainable Economy. *FinTech*, 4(2), 1-28. <https://doi.org/10.3390/fintech402000>
63. Velasco-Herrejon, P., Bauwens, T., & Friant, M. C. (2022). Challenging dominant sustainability worldviews on the energy transition: Lessons from Indigenous communities in Mexico and a plea for pluriversal technologies. *World Development*, 150, Article 105725. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105725>
64. Yang, R., Zhang, M., & Zhang, Y. (2024). A system dynamics model based on ISM for risk perception in emergency by employees in chemical industrial parks. *Scientific Reports*, 14, Article 17921. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-77445-z>
65. Yusuf, M., Dasawaty, E., Esra, M., Apriwenni, P., Meiden, C., & Fahlevi, M. (2024). Integrated reporting, corporate governance, and financial sustainability in Islamic banking. *Uncertain Supply Chain Management*, 12(1), 273–290. <https://doi.org/10.5267/j.uscm.2023.8.002>
66. Zalan, T., & Toufaily, E. (2020). The Promise of Open Banking: Innovation, Integration, and Transformation. *International Journal of Bank Marketing*, 38(5), 1070–1091. <https://doi.org/10.1108/IJBM-12-2019-0460>